

ALAPVETŐ JOGOK MEGSÉRTÉSE AZ EU-S FORRÁSOKBAN

Magyarország

Ez a jelentés az Európai Unió támogatásával készült, az EU által finanszírozott projekt, a FURI – EU Alapok az Alapvető Jogokért (támogatási megállapodás száma: 101143162 – FURI – CERV-2023-CHAR-LITI) keretében.

SZERZŐ

Partners Hungary Alapítvány

SZAKMAI TÁMOGATÓ:

European Network for Independent Living
Validity Alapítvány

DÁTUM:

2025. április

CÍMLAPKÉP

Google Earth 2012-es tudósítása a Nyíregyházai Vandlik Márton utca 28.-ról

**Co-funded by
the European Union**

Az Európai Unió által társfinanszírozva. A kifejtett nézetek és vélemények azonban kizárólag a szerző(k) véleményét tükrözik, és nem feltétlenül tükrözik az Európai Unió vagy az Európai Oktatási és Kulturális Végrehajtó Ügynökség álláspontját. Sem az Európai Unió, sem a támogatást nyújtó hatóság nem vonható felelősségre értük.

Tartalom

Bevezetés	07
Magyarország uniós finanszírozásának áttekintése	07
Kihívások az uniós alapok felhasználásában	07
A jelentés célja és hatálya	08
Háttér	09
Magyarország és az EU 2010 óta	09
A jogállamisággal kapcsolatos aggályok és az uniós finanszírozás feltételrendszere	10
A nemzeti szuverenitás védelméről szóló törvény és a Szuverenitásvédelmi Hivatal	11
Nincs átláthatóság, nincs verseny, nincs felügyelet	13
A civil társadalom szerepe az uniós alapok ellenőrzésében	14

Irodalmi áttekintés és irodalomkutatás	15
A romák hátrányos megkülönböztetése az EU által finanszírozott projektekben	18
A fogyatékkal élők hátrányos megkülönböztetése az EU által finanszírozott projektekben	22
A migráns háttérű személyek hátrányos megkülönböztetése az EU által finanszírozott projektekben	25
A kutatás módszertana	27
Kvantitatív kutatás	27
Minőségi kutatás	27
Konzultációs ülések	28
Adatok háromszögelése és validálása	28
A legfontosabb megállapítások összefoglalása	30
A kérdőív eredményei	31
Az interjúk legfontosabb megállapításai	35
A konzultációs ülések legfontosabb megállapításai	39
A kutatáson alapuló legfontosabb ajánlások	41

Azoknak a projekteknek a listája, amelyek esetében az alapvető jogok megsértését állították/megerősítették.	43
EFOP-3.1.5-16-2016-00001 - A korai iskolaelhagyás által veszélyeztetett intézmények támogatása ¹	43
EFOP-2.4.1-16-2017-00009 - Veled - Érted - Lakhatási alprojekt a szegregált élethelyzetek kezelésére	45
EFOP-2.4.1-16-2017-00018 - Komplex települési program Körömben	47
TOP-6.7.1-16-NY1-2017-00001 - Szociális városrehabilitáció Nyíregyháza szegregált területein	48
TOP-4.3.1-16-HB1-2020-00017 - Leromlott városi területek rehabilitációja Hajdúhadházba	51
EFOP-PLUSZ-7.1.1-24-2024-00002 - Jelenlét a felzárkózó településeken	52
EFOP-2.2.2-17-2017-00028 - Egyházi ház cseréje Búcsúszentlászlón	55

FOP-2.2.2-17-2017-00016 - Harmónia a támogatott lakhatásban	58
--	----

EFOP-2.2.2-17-2017-00010 - Intézménytelenítés Pásztoriban	59
--	----

EFOP-2.2.2-17-2017-00027 - Támogatott lakhatás fejlesztése a mátészalkai járásban	60
---	----

1. Melléklet	61
---------------------	----

Bevezetés

Magyarország uniós finanszírozásának áttekintése

2004 és 2022 között Magyarország több mint 83 milliárd euró uniós támogatást kapott – több mint négyszer annyit, mint amennyit az ország az uniós költségvetésbe befizetett.^[1] A 2014-2020-as programozási időszakra – amely e jelentés elemzésének kiindulópontja – Magyarország 21,9 milliárd eurót kapott kohéziós forrásokból, amelyek a regionális fejlesztést, a társadalmi befogadást és a környezeti fenntarthatósági kezdeményezéseket támogatják.^[2] A 2021-2027-es programozási időszakra Magyarországnak mintegy 21,2 milliárd EUR kohéziós forrást különítettek el.^[3] E források jelentős részét azonban visszatartották vagy késleltették a kormányzással és a jogállamiság betartásával kapcsolatos aggályok miatt.^[4] Hasonlóan, a A Helyreállítási és Rezilienciaépítési Eszköz (RRF) egyes részeihez való hozzáférést is felfüggesztették hasonló okokból. Kevésbé jelentős volumenű a 2014-2020-as finanszírozási időszakra az EU Menekültügyi, Migrációs és Integrációs Alapjából (AMIF) származó 34,5 millió EUR, míg a 2021-2027-es időszakra az AMIF keretében elkülönített összeg 72,1 millió EUR-ra emelkedett, azonban e források egy részét szintén visszatartották.^[5]

Kihívások az uniós alapok felhasználásában

Az uniós finanszírozás körüli vita visszatérő téma a magyar közbeszédben. A csalással, korrupcióval és

a pénzeszközökkel való visszaéléssel kapcsolatos vádak állandósultak, és a gyanú szerint a politikai elit aránytalanul nagy haszonra tett szert. A médiatudósítások gyakran kiemelik a korrupciós botrányokat és az uniós projektek által finanszírozott, kormányhoz kötődő tőkésosztály kialakulását.^[6] A közösségi médiában a rosszul kivitelezett vagy pazarlásnak tűnő, uniós finanszírozású projektekről – például miniatűr kilátótornyokról vagy hiányos lombkoronasétányokról- készült bejegyzések gyakran terjednek el, amelyek szélesebb körű kormányzási problémákat szimbolizálnak. A csalás és a korrupció folyamatos hangsúlyozását kiegészítve a tudományos diskurzusok egyre nagyobb része kezdte el vizsgálni a kohéziós politika és a hozzá kapcsolódó finanszírozási mechanizmusok hatékonyságának tágabb témáit.^[7]

Míg az EU által finanszírozott projektek esetében a csalásról és a korrupcióról szóló viták gyakoriak, az alapvető jogok védelme gyakran kevés figyelmet kap. Az EU által finanszírozott kezdeményezések jogilag kötelesek tiszteletben tartani az Alapjogi Chartát.^[8] A civilszervezetek mégis számos esetben dokumentálták a marginalizált csoportok, köztük a romák, a fogyatékkal élők és a migráns háttérű személyek jogainak megsértését. Ezek a visszaélések magukban foglalják a diszkriminatív gyakorlatokat, valamint az oktatási és lakhatási szegregáció súlyosbodását. Ez a jelentés ezt a hiányosságot kívánja orvosolni az EU által finanszírozott projekteken belüli, különösen a marginalizált közösségekkel (romák, fogyatékkal élők, migráns háttérrel rendelkezők) szembeni megkülönböztetés elemzésével.

[1] Az Európai Bizottság magyarországi képviselete. (n.d.). Az EU költségvetése Magyarországon. Letöltve: <https://hungary.representation.ec.europa.eu/strategia-es-prioritasok/az-eu-koltsegyetese-magyarorszagon-hu/hungary.representation.ec.europa.eu/strategia-es-prioritasok/az-eu-koltsegyetese-magyarorszagon-hu>. 2024. december 12., letölthető: <https://>

[2] Európai Bizottság. (2014). Partnerségi megállapodás: Magyarország (összefoglaló). Letöltve 2024. december 2., https://commission.europa.eu/system/files/2017-01/partnership-agreement-hungary-summary-aug2014_en.pdf.

[3] Európai Bizottság. (n.d.). Partnerségi megállapodás: Magyarország 2021-2027. Letöltve 2024. december 1., https://commission.europa.eu/publications/partnership-agreement-hungary-2021-2027_en.

[4] További részletekért lásd: <https://eufundshungaryhelsinki.hu/>

[5] Európai Bizottság. (n.d.). A migránsok integrációjának irányítása Magyarországon: Finanszírozás. Letöltve 2024. december 12-én, a https://migrant-integration.ec.europa.eu/country-governance/governance-migrant-integration-hungary_en#funding_honlaprol.

[6] Telex. (2024. május 21.). Európai Unió: EU-s pénzek, források, pályázatok, fejlesztéspolitika. Letöltve: <https://telex.hu/komplex/2024/05/21/europai-unio-eu-s-penzek-forrasok-palyazatok-fejlesztespolitika>.

[7] G7.hu. (2024. július 16.). A korrupciónál nagyobb probléma van az uniós pénzekkel. Letöltve a <https://g7.hu/kozelet/20240716/a-korrupcional-is-nagyobb-problema-van-az-unios-penzekkel/> oldalról

[8] Európai Parlament. (n.d.). Alapvető jogok az EU-ban. Letöltve a https://www.europarl.europa.eu/about-parliament/en/democracy-and-human-rights/fundamental-rights-in-the-eu_oldalrol

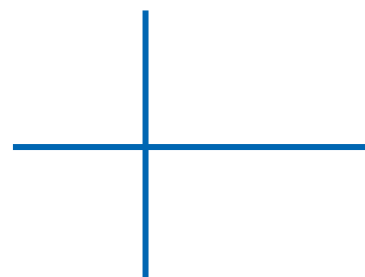
A jelentés célja és hatálya

Ez a jelentés az alapjogok megsértését vizsgálja az EU által finanszírozott magyarországi projektekben, olyan marginalizált csoportokra összpontosítva, mint a romák, a fogyatékkal élők és a migráns háttérű emberek. Bár az uniós alapok jogilag kötelesek betartani az Alapjogi Chartát és más emberi jogi eszközöket, például a fogyatékkal élők jogairól szóló ENSZ-egyezményt, a civilszervezetek több esetben is feltárták a diszkrimináció, a szegregáció és az intézményi elhelyezés eseteit.

A jelentés célja, hogy elemezze ezeket a jogsértéseket az EU által finanszírozott projekteken belül, különösen az oktatás, a lakhatás és a szociális szolgáltatások területén. Összegyűjti és értékeli a 2014-2020-as finanszírozási időszak dokumentált eseteit, és adott esetben megvizsgálja a 2021-2027-es ciklus fejleményeit is. A megállapítások hozzájárulnak az uniós finanszírozás során az alapvető jogokkal kapcsolatos kötelezettségek tudatosításához és a nyomonkövetési mechanizmusok megerősítéséhez. Emellett a jelentés támogatja a kapacitásépítési erőfeszítéseket azáltal, hogy tájékoztatást nyújt a jogi és szakpolitikai érdekérvényesítéshez, beleértve a szakpolitikai módosításokra, peres eljárásokra és a nemzeti és uniós hatóságokhoz benyújtott panaszokra vonatkozó ajánlásokat.

A jelentés felépítése a következő:

- Az 1. szakasz Magyarország és az Európai Unió 2010 óta fennálló kapcsolatát elemzi, az uniós finanszírozású projekteket alakító politikai, pénzügyi és jogi tényezőkre összpontosítva.
- A 2. szakasz szakirodalmi áttekintést nyújt, amely kiemeli és összefoglalja a legfontosabb jelentéseket, tanulmányokat, szakpolitikai dokumentumokat és cikkeket, amelyek az EU által finanszírozott kezdeményezésekben az alapvető jogokkal kapcsolatos kérdéseket vizsgálják.
- A 3., 4., 5. és 6. szakasz a Partners Hungary által a FURI konzorcium részeként végzett kutatás eredményeit részletezi. A 2024 szeptembere és decembere között végzett tanulmány kérdőíveket és interjúkat alkalmazott az uniós finanszírozású projekteken elkövetett jogsérelmekkel és rendszerszintű alapjogi kihívásokkal kapcsolatos kérdések feltárására, amelyet a civilszervezetekkel folytatott konzultációs találkozók kísértek.
- Végül a 7. szakasz a 2014-2024 között végrehajtott olyan projekteket mutatja be, amelyek esetében az alapjogok megsértése bizonyított vagy legalább feltételezhető volt.

Háttér

MAGYARORSZÁG ÉS AZ EU 2010 ÓTA

Magyarország és az Európai Unió (EU) kapcsolatát 2010 óta növekvő feszültségek jellemzik, különösen Orbán Viktor miniszterelnök és Fidesz párt vezetése alatt. Miután Orbán Viktor 2010-ben hatalomra került, átfogó alkotmányos és jogi reformokat vezetett be. Ezek közé tartoztak az igazságszolgáltatást, a médiatörvényeket és a választási rendszert érintő változások, amelyek a kritikusok szerint megszilárdították a hatalmat és aláásták a demokratikus fékek és ellensúlyok rendszerét. Orbán Viktor "illiberális demokráciaként" jellemezte modelljét, amely ellentétes az uniós alapelvekkel.^[9] Bár néhány uniós vezető aggodalmát fejezte ki, az EU reakciója ebben az időszakban figyelmeztetésekre és kötelezettségzegési eljárásokra korlátozódott bizonyos kérdésekben, például a médiaszabadság^[10] és az igazságszolgáltatás függetlenségével kapcsolatban.^[11]

A 2015-ös menekültáradat magyarországi kezelése jelentősen megterhelte a kapcsolatokat. Az Orbán-kormány határkerítéseket épített, szigorú menekültügyi törvényeket vezetett be, és bevándorló-ellenes retorikát alkalmazott, ellenezve a menedékkérők kvóták szerint történő újraelosztására irányuló uniós erőfeszítéseket. 2016-ban és 2017-ben Magyarország kiigazította a menedékjogról és az EU-ban maradásra nem jogosult nem uniós állampolgárok visszatéréséről szóló jogszabályait. A törvények a szerb-magyar határon található tranzitónákat hoztak létre, és bevezették a "tömeges bevándorlás okozta válsághelyzet" fogalmát, amely lehetővé teszi a magyar hatóságok számára, hogy a közrend fenntartása és a belső biztonság megőrzése érdekében eltérjenek a menekültügyi eljárásokról, a befogadási feltételekről és a visszatérésről szóló irányelvekben meghatározott bizonyos szabályoktól.^[12]

[9] Amnesty International. (2018. május 31.). Mi folyik az "illiberális demokrácia" Magyarországon? Letöltve a <https://www.amnesty.nl/actueel/what-is-going-on-in-illiberal-democracy-hungary> oldalról Budapest Times. (2024. július 16.). Az EB kötelezettségzegési eljárást indít Magyarország ellen a szuverenitásvédelmi törvény miatt. Retrieved from <https://www.budapesttimes.hu/hungary/ec-to-launch-infringement-procedure-against-hungary-over-sovereignty-protection-law/>

[10] Aggodalmak merültek fel a magyar médiatörvénnyel és annak a médiaszabadságra és a pluralizmusra gyakorolt hatásával kapcsolatban: Európai Parlament. (2012. február 16.). Állásfoglalás az EU Chartáról: a médiaszabadság standard beállításai az EU-ban. Letöltve a https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-7-2012-0053_EN.html honlapról

[11] Európai Bizottság. (2012. november 14.). MEMO/12/832: A Bizottság új keretet mutat be a jogállamiság megerősítésére az EU-ban. Letöltve a https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/memo_12_832 honlapról

[12] Európai Menekültügyi és Száműzöttügyi Tanács (ECRE). "Területhez jutás és visszalökések - Magyarország". Menekültügyi információs adatbázis (AIDA), <https://asylumineurope.org/reports/country/hungary/asylum-procedure/access-procedure-and-registration/access-territory-and-push-backs/>. Hozzáférés: 2024. december 13.

A JOGÁLLAMISÁGGAL KAPCSOLATOS AGGÁLYOK ÉS AZ UNIÓS FINANSZÍROZÁS FELTÉTELRENDSZERE

Az uniós joggal való összeegyeztethetőséggel kapcsolatos aggályok alapján a Bizottság 2015 decemberében kötelezettségszegési eljárást indított Magyarország ellen^[13], amely 2020 decemberében az Európai Bíróság ítéletében csúcsosodott ki^[14]. Az Európai Bizottság a magyarországi menekültügyi szabályozással kapcsolatos aggályok miatt indított eljárást, különösen a menedékkérők tranzitónákban való kötelező fogva tartása, a szerb–magyar határon tapasztalt rendőri atrocitások, valamint a fellebbezési eljárások során a menedékkérők jogszerű tartózkodásának megtagadása miatt. Az Európai Bíróság a 2020-as ítéletében megállapította, hogy a 2016 júliusában bevezetett és 2017 márciusában országosan kiterjesztett magyarországi pushback-politika sérti az uniós jogot. A 2016. júliusi jogszabály-módosítások óta a magyar rendőrség közel 350,000 visszatoloncolást jelentett a szerb–magyar határon.^[15]

Eközben Magyarországon felerősödött az EU-ellenes retorika, a kormány kampányokat indított, amelyekben Brüsszelt az ország szuverenitásának aláásásával vádolták. Ezek között volt a vitatott "Stop Soros" kampány^[16], amely az EU migrációs politikáját támadta, és a migráció és az emberi jogok védelmében tevékenykedő civil szervezeteket vette célba.

Az elmúlt években több jogállamisági vita is zajlott az EU és a magyar kormány között. Az Európai Parlament 2018 szeptemberében hivatkozott a 7.

cikkre, és felszólította a Tanácsot, hogy foglalkozzon a magyarországi jogállamiságot, demokráciát és alapvető jogokat fenyegető kockázatokkal.^[17] 2022 szeptemberében az Európai Parlament egy nyomkövetési állásfoglalásban ismételten kifejezte aggályait, kiemelve a Sargentini-jelentés óta fennálló vagy súlyosbodó problémákat^[18]. Ezek közé tartozott az igazságszolgáltatás függetlensége, a korrupció, az összeférhetetlenség, a médiapluralizmus és a civil társadalom korlátozása.

A jogállamiság hosszan tartó megsértése és az állam foglyul ejtése arra készítette az EU-t, hogy 2022 decemberében feltételeességi mechanizmust alkalmazzon, és Magyarországnak az uniós kohéziós alapokhoz és a helyreállítási és alkalmazkodóképességi eszközhez való hozzáférést az igazságszolgáltatás függetlenségét, a korrupcióellenes intézkedéseket, az akadémiai szabadságot, valamint az LGBTIQ+ személyek és a menedékkérők jogait érintő reformokhoz kösse.^[19] Miközben ezek a pénzügyi nyomások néhány reformot ösztönöztek, nem kezelték az olyan rendszerszintű problémákat, mint a meggyengült fékek és ellensúlyok, a kormány túlzott szabályozói hatalma és a jogbiztonság hiánya. A független média és a civil társadalom továbbra is nyomás alatt van, a kiszolgáltatott csoportok pedig folyamatos jogsérelmekkel szembesülnek, és a hazai vagy nemzetközi intézmények csak korlátozott védelmet nyújtanak számukra.

[13] Európai Bizottság. (2015. december 10.). A Bizottság kötelezettségszegési eljárást indít Magyarország ellen a menekültügyi törvény miatt. Letöltve: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_15_6228.

[14] Az Európai Unió Bírósága. (2020). C-808/18. sz. ügy: Bizottság kontra Magyarország. Letöltve a <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62018CJ0808> oldalról

[15] Magyar Helsinki Bizottság. "Súlyosan káros, hogy a kormány nem hajlandó tiszteletben tartani az uniós bíróság ítéletét". Magyar Helsinki Bizottság, <https://helsinki.hu/en/the-governments-refusal-to-respect-the-eu-courts-judgement-is-severely-harmful/>. Hozzáférés: 2024. december 13.

[16] Amnesty International. (2021). Magyarország: EU Bírósága elutasítja a "Stop Soros" migránsellenes törvényt. Letöltve a <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2021/11/hungary-court-of-justice-of-the-eu-rejects-anti-migrant-stop-soros-law/> oldalról

[17] Magyar Helsinki Bizottság. (2024. június 3.). A 7. cikkely él, de emlékeztető injekcióra van szüksége. Letöltve a <https://helsinki.hu/en/article-7-alive-but-needs-boost-shot/> oldalról

[18] Európai Parlament. "Jelentés a javaslatról, amely felhívja a Tanácsot, hogy az Európai Unióról szóló szerződés 7. cikkének (1) bekezdése alapján állapítsa meg, hogy fennáll-e az Unió alapját képező értékek Magyarország általi súlyos megsértésének egyértelmű veszélye.". Európai Parlament, 2018. július 4., https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-8-2018-0250_EN.html. Hozzáférés: 2024. december 13.

[19] Az Európai Unió Tanácsa. "Jogállamisági feltételrendszer". Az Európai Unió Tanácsának sajtóközleményei, 2022. december 12., <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/12/12/rule-of-law-conditionality-mechanism/>. Hozzáférés: 2024. december 10.

A 2020-as évek másik jelentős eseménye az volt, hogy az Európai Bizottság úgy döntött, hogy a szuverenitás védelméről szóló törvény miatt az Európai Bírósághoz fordul Magyarországgal szemben, arra hivatkozva, hogy a jogszabály sérti az alapvető uniós elveket.^[20] A 2023 decemberétől hatályos szuverenitásvédelmi törvény létrehozta a Szuverenitásvédelmi Hivatalt (SZVH), egy független szervet, amely jogosult a közviták befolyásolására alkalmasnak ítélt, külföldi finanszírozásban részesülő személyek vagy szervezetek kivizsgálására és megbüntetésére. A törvény értelmében a büntetések között három évig terjedő szabadságvesztés is szerepel.

A magyar kormány a törvényt a politikai és választási folyamatokba való külföldi beavatkozás megakadályozását célzó intézkedésként védi. Az Európai Bizottság és a kritikusok azonban azzal érvelnek, hogy az SZVH széles mérlegelési jogkörével vissza lehet élni.

Aggályok merültek fel azzal kapcsolatban, hogy a törvény potenciálisan aránytalanul sok civil szervezetet, újságírókat és médiát célozhat meg. Az olyan csoportok ellen indított vizsgálatok, mint a Transparency International Magyarország és az Átlátszó, alátámasztják a sajtószabadságra és a megfigyelői tevékenységekre gyakorolt visszaszorító hatásokkal kapcsolatos félelmeket.

A vizsgálatot követően az Európai Bizottság 2024 februárjában jogsértési eljárást indított. Megállapította, hogy a jogszabály sérti az uniós alapelveket, többek között a demokráciát, a belső piaci szabadságokat és az uniós chartában rögzített alapvető jogokat, mint például a magánélet tiszteletben tartása, a véleménynyilvánítás szabadsága és a gyülekezési jog. Az Európai Bírósághoz fordulás azt jelzi, hogy egyre nagyobb a feszültség azzal kapcsolatban, hogy Magyarország megfelel-e az uniós értékeknek, és hogy ez milyen következményekkel járhat a demokratikus kormányzásra a tömbön belül.

A NEMZETI SZUVERENITÁS VÉDELMEÉRŐL SZÓLÓ TÖRVÉNY ÉS A SZUVERENITÁSVÉDELMI HIVATAL

Az elmúlt években az új magyarországi törvények gyakran inkább politikai érdekeket szolgáltak, mint a társadalom érdekeit. Sok ilyen törvényt a nyilvánosság megkérdőjezése nélkül fogadtak el, és negatívan érintette a különböző csoportokat. Az egyik legfontosabb példa erre a szuverenitásvédelmi törvény, amely egy új hivatalt hozott létre széleskörű hatáskörrel, amely bármikor, bárki ellen nyomozhat, megfelelő jogorvoslat nélkül.

A törvényt 2023. december 12-én fogadták el^[21]. A preambulum nem törekszik semlegességre, nyíltan támadja az ellenzéki csoportokat, és fenyegetésként nevezi meg őket. Míg a politikai pártoknak már a hatályos szabályok értelmében is tilos külföldi finanszírozást fogadniuk, az új törvény tovább megy, mivel lehetővé teszi a vizsgálatokat bárki ellen (pártok, magánszemélyek vagy a civil társadalom szereplői), aki befolyásolhatja a nyilvános vitát vagy a választásokat amint arra több civil szervezet is rámutatott.^[22]

[20] JURIST. (2024. október). Az EU az Európai Bíróság elé utalja Magyarországot a szuverenitásvédelmi törvény miatt. Retrieved from <https://www.jurist.org/news/2024/10/eu-refers-hungary-to-ecj-over-sovereignty-protection-act/>

[21] 1. A nemzeti szuverenitás védelméről szóló 2023. évi LXXXVIII. törvény.

[22] További információk: <https://transparency.hu/hirek/a-kormany-onkenyvedelmi-torvenye-el-fog-bukni/>

A Hivatal az interneten teszi közzé megállapításait, beleértve a június 30-ig esedékes éves jelentést is. Ezekben a jelentésekben meg lehet nevezni személyeket és szervezeteket, és bizonyíték nélkül lehet őket vádolni. Ami még fontosabb, hogy ezeket a jelentéseket nem lehet bíróság előtt megtámadni. Ez egyértelműen ellentétes az EU Alapjogi Chartájának 47. cikkével, amely garantálja a tisztességes eljáráshoz és a jogorvoslathoz való jogot.^[23]

Más hatóságokkal ellentétben a Hivatalra nem vonatkoznak a szokásos jogi eljárások. Nem kell ugyanazokat a szabályokat követnie, és nem biztosít fellebbezési lehetőséget. Ez komoly aggályokat vet fel, mivel lehetővé teszi a Hivatal számára, hogy potenciálisan hamis vagy félrevezető állításokat tegyen közzé, mintha azok tények lennének. Például a Transparency International Magyarország és az Átlátszó című oknyomozó hírportál egyaránt a Hivatal célkeresztjébe került. Bár cáfolták a vádakát és nyilvános nyilatkozatokat tettek, nem tudtak jogi lépéseket tenni a jelentések helyreigazítása érdekében. Az Átlátszó később polgári pert indított a jó hírnév megsértése miatt, de ennek kimenetele még bizonytalan.

A Transparency International Magyarország ellen a hivatal egyik első vizsgálata, amelynek eredményét a szervezet közleményben részletesen cáfolja, de mást nem tud tenni.

Például nem indíthat közigazgatási eljárást.^[24] Az Átlátszó a vizsgálati jelentés megállapításait is kifogásolta, mert azokat valótlanoknak tartja. A jelentés egyebek mellett azt állapította meg, hogy az internetes portál dezinformációs kampányt folytatott, és emiatt megvonta a hazai brüsszeli támogatásokat. Mindezek miatt 2025 januárjában jó hírnevének megsértése miatt pert indítottak a hivatal ellen, amelyben eltiltást, bocsánatkérést és közel négymillió forint (kb. 10.000 euró) kártérítést követelnek.^[25]

Az első éves jelentést –várhatóan– 2025 nyarán teszik közzé, mivel a Hivatal 2024 februárjában jött létre.

Ugyanakkor a szervezet honlapja már most is rengeteg olyan információt tartalmaz, amelyekből következtetéseket lehet levonni a Hivatal függetlenségére és befolyásmentességére vonatkozóan. Az eddig lefolytatott vizsgálatokból egyértelműen kiderül, hogy a Hivatal olyan társadalmi szereplőket vett célba, akik valamilyen módon részt vesznek a jogállamisággal, a korrupció elleni küzdelemmel, az állami beruházások átláthatóságával vagy az emberi jogokkal kapcsolatos tevékenységekkel kapcsolatban. A Hivatal működése és vizsgálatai a véleménynyilvánítás és a tájékoztatás szabadságát is veszélyeztetik, ami ellentétes a Charta 11. cikkével.^[26]

[23] Mindenki, akinek az uniós jog által biztosított jogait és szabadságait megsértették, az e cikkben meghatározott feltételek mellett bíróság előtt hatékony jogorvoslattal élhet. Mindenkinek joga van ahhoz, hogy ügyét a törvény által létrehozott független és pártatlan bíróság tisztességesen, nyíltan és ésszerű időn belül tárgyalja. Mindenkinek lehetősége van tanácsadásra, védelemre és képviselőre. Költségmentességet kell biztosítani azoknak, akik nem rendelkeznek elegendő anyagi eszközzel, amennyiben ez szükséges a hatékony igazságszolgáltatáshoz.

[24] További információk: <https://transparency.hu/hirek/torvenyszero-a-szuverenitasvedelmi-hivatal-jelentes/>

[25] További információk: <https://atlatszo.hu/impakt/2025/01/22/itt-a-birosagi-kereset-ezekert-inditottunk-pert-a-szuverenitasvedelmi-hivatal-ellen/>

[26] Mindenkinek joga van a szabad véleménynyilvánításhoz. Ez a jog magában foglalja a véleménynyilvánítás, valamint az információ és az eszmék közhatalmi beavatkozás nélküli és határoktól független terjesztésének szabadságát. (2) A tömegtájékoztatási eszközök szabadságát és sokszínűségét tiszteletben kell tartani.

NINCS ÁTLÁTHATÓSÁG, NINCS VERSENY, NINCS FELÜGYELET

Magyarország éppen a folyamat közepén tart a Felzárkózó települések - FETE (Emerging settlements) elnevezésű, minden idők legnagyobb (300 település), legnagyobb összegű, szociális célú, uniós finanszírozású programjának megvalósításában. A program jó példa arra, hogyan nem szabad az uniós pénzeket elkölteni. A megvalósításból hiányzik az átláthatóság mind a tervezés, mind a szerződéskötés folyamatában. Csak egy példa a technikai részletekre: a projekt hivatalos kezdési időpontja (2024. január 1.) megelőzi a pályázat (2024. május 2.) és a támogatás jóváhagyásának időpontját (2024. július 10.), ami felveti annak lehetőségét, hogy a programot visszamenőlegesen, a nyilvánosság tájékoztatása és az érdekelt felek bevonása nélkül indították el. Még aggasztóbb, hogy a végrehajtót nem versenyeztetés vagy nyílt eljárás keretében választották ki. Ehelyett egyetlen szervezetet, a Magyar Máltai Szeretetszolgálatot jelölték ki. Az is aggályos, hogy Vecsei Miklós, a szociálpolitika ismert szakértője 2019 óta a diagnózisalapú befogadási stratégia végrehajtásáért felelős miniszterelnöki biztosként tevékenykedik, miközben a programot végrehajtó szervezet, a Magyar Máltai Szeretetszolgálat alelnöki posztját is betölti.

Ezek az aggályok olyan helyzetet teremtenek, amelyben nehéz megkülönböztetni, hol ér véget az állam hatásköre, és hol kezdődik a végrehajtóé. Ugyanazok a személyek vesznek részt a nemzeti stratégiák kialakításában és a programok helyszíni végrehajtásában, így a politika és a végrehajtás közötti határvonal elmosódik. Ez a strukturális és személyi átfedés nemcsak az elfogult döntések és a források rossz elosztásának kockázatát növeli, hanem szinte lehetetlenné teszi a külső ellenőrzést és az elszámoltathatóságot is. Miközben a program felelősséget vállal a hagyományosan az állam által ellátott feladatokért, ezt világos határok, biztosítékok vagy független értékelési mechanizmusok nélkül teszi. Az eredmény egy olyan rendszer, amely nélkülözi mind a közjogi legitimitást, mind pedig az átláthatóságot, a méltányosságot és a nyilvános döntéshozatalban való részvételhez való jog uniós alapelvei által megkövetelt ellenőrzéseket és ellensúlyokat - amint azt az Európai Unió Alapjogi Chartája is rögzíti.

A CIVIL TÁRSADALOM SZEREPE AZ UNIÓS ALAPOK ELLENŐRZÉSÉBEN

A jelenlegi, 2021-2027-es uniós finanszírozási ciklusban Magyarországnak be kellett vonnia a független civil szervezeteket az uniós pénzek felhasználását ellenőrző bizottságokba. Erre a 2014-2020-as időszakot ért kritikák után került sor, amikor a bizottságok tagjai gyakran a kormánypárthoz kötődtek.^[27] Az Európai Bizottság kérésére olyan független csoportokat, mint a Társaság a Szabadságjogokért (TASZ) és a Helsinki Bizottság, felkérték az aktívabb részvételre.^[28]

Ezek a szervezetek arra használták fel szerepüket, hogy javaslatokat tegyenek a bizottsági eljárások javítására, és biztosítsák, hogy az EU által finanszírozott projektek tiszteletben tartsák az alapvető jogokat. Az egyik siker a börtönökben zajló reintegrációs programokat érintette, ahol az érdekérvényesítésük hozzájárult a fogvatartottak jogainak védelmét szolgáló jogi változásokhoz.

A bizottságokban való részvételnek azonban ára lehet. A Szuverenitásvédelmi Hivatal 2024 elején vizsgálatot indított az uniós források ellenőrzésében részt vevő civil szervezetek, köztük a Transparency International és az Átlátszó ellen. Ez riadalmat keltett, különösen azért, mert ezek a csoportok az uniós pénzek védelmével megbízott Integritási Hatóság mellett a Korrupcióellenes Munkacsoportban is tevékenykednek.

E fejleményeket követően több civil társadalmi szervezet kérte^[29] a kormányt, hogy a Hivatal egy képviselője részt vehessen a monitoring bizottság ülésein, remélve, hogy tisztázni tudja a Hivatal szerepét. A kormány ezt elutasította. Ennek eredményeként a Helsinki Bizottság két panaszt nyújtott be az Európai Bizottsághoz.

Az első panasz a jogállamisági mechanizmushoz kapcsolódik, ami miatt az EU befagyasztotta a Magyarországnak szánt forrásokat. A panasz szerint a Hivatal ellenőrizetlen hatásköre és az elszámoltathatóság hiánya ellentétes az uniós jogi normákkal. A második panasz szerint a Hivatal tevékenységei akadályozzák az EU által előírt monitoringrendszer megfelelő működését, ami alááshatja az uniós források magyarországi kezelését.

Összefoglalva, a szuverenitásvédelmi törvény és az újonnan létrehozott Hivatal komoly aggályokat vet fel a demokratikus jogok, a szólásszabadság és az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés magyarországi védelmével kapcsolatban, amelyek mindegyike az EU Alapjogi Chartájában garantált. Ezen alapelvek aláásásával a Hivatal veszélyezteti a civil társadalom azon képességét is, hogy függetlenül ellenőrizze az uniós források felhasználását és elszámoltassa az állami intézményeket.

[27] K-Monitor (2021, April 7). Uniós pénzek: Kik ülnek a monitoring bizottságban? Retrieved from [\[29\] Helsinkifigyelo, \(2024, October 22\). A Szuverenitásvédelmi Hivatal: Itt van az ország nyakán. Helsinkifigyelo. Retrieved from https://helsinkifigyelo.444.hu/2024/10/22/a-szuverenitasvedelmi-hivatal-itt-van-az-oroszag-nyakan](https://helsinkifigyelo.444.hu/2024/10/22/a-szuverenitasvedelmi-hivatal-itt-van-az-oroszag-nyakan)

[28] Ibid.

[29] Helsinkifigyelo, (2024, október 22.). A Szuverenitásvédelmi Hivatal: Itt van az ország nyakán. Helsinkifigyelo. Letöltve a <https://helsinkifigyelo.444.hu/2024/10/22/a-szuverenitasvedelmi-hivatal-itt-van-az-oroszag-nyakan>

Irodalmi áttekintés és irodalomkutatás

Az európai uniós források magyarországi elosztását és felhasználását egyre több kritika éri amiatt, hogy elősegíti a csalást és a korrupciót, illetve összefüggésbe hozható a csalással és a korrupcióval, valamint a civil szervezetekkel való nem megfelelő közös tervezéssel és konzultáció hiányával. Kevesebb hangsúlyt kapott az alapvető jogok megsértése az EU által finanszírozott projektekben. Ezek közé tartozik a roma közösségek, a fogyatékkal élők és a migráns háttérű emberek hátrányos megkülönböztetése.

A legfontosabb dokumentumok, amelyek tiltják a megkülönböztetést, beleértve a marginalizált csoportok elkülönítését az EU által finanszírozott beruházásokban és projektekben, a 2014. évi és 2020^[31] partnerségi megállapodások^[30]. Mindkét dokumentum stratégiai prioritásként hangsúlyozza az oktatás és a lakhatás terén a szegregáció megszüntetését, beleértve a fogyatékkal élők intézményesítése elleni küzdelmet, és részletesen meghatározza az e csoportok igényeit képviselő civil szervezetekkel kialakítandó konzultációs mechanizmusokat is. A 2020-as partnerségi megállapodás előírja, hogy a projektek nem valósulhatnak meg szegregált környezetben:

"Magyarország elkötelezett a marginalizált közösségek, köztük a romák és a fogyatékkal

élők integrációjának előmozdítása mellett. A romák integrációját az uniós roma keretrendszerhez igazodó integrált intézkedések széles skálája támogatja, ideértve a lakhatáshoz és az oktatáshoz való hozzáférést. A kiszolgáltatott csoportok esetében nem támogatjuk az olyan beruházásokat, amelyek növelik vagy reprodukálják a szegregációt. A beruházások hozzájárulnak a szegregáció megelőzéséhez és a szegregáció aktív csökkentésével a szegregáció megszüntetéséhez is."^[32]

A dokumentum tiltja továbbá az Ukrajnából menekülő elkülönítését az oktatás, a lakhatás, az egészségügy és a foglalkoztatás területén.^[33] Hasonlóképpen a 2014-2020-as és a 2021-2027-es időszak operatív programjai is megerősítik a deszegregáció és az intézményi kitagolás fontosságát. Például az Emberi Erőforrás Fejlesztési Operatív Program Plusz 2021-2027^[34] című dokumentumban meghatározott horizontális prioritások szerint "Magyarország és kijelölt hatóságai vállalják, hogy teljes mértékben betartják az Európai Unió Alapjogi Chartáját, valamint a közös rendelkezésekről szóló rendelet 9. cikkének (1)-(3) bekezdésében és az ESZA+ rendelet 6. cikkében foglalt elveket.

[30] https://archive.palyazat.gov.hu/szechenyi_2020

[31] https://archive.palyazat.gov.hu/szechenyi_terv_plusz

[32] Ibid, p 41.

[33] Ibid, p 21.

[34] Emberi Erőforrás Fejlesztési Operatív Program Plusz 2021-2027. Elérhető: <https://www.palyazat.gov.hu/programok/szechenyi-terv-plusz/efop-plusz>

Ez a kötelezettségvállalás biztosítja, hogy minden tevékenység, annak tartalma és eredménye megfeleljen az uniós alapjogi normáknak. Ezen túlmenően a tervezési és végrehajtási fázisban az EU által finanszírozott infrastruktúrát és szolgáltatásokat hozzáférhetővé teszik, biztosítva a fogyatékkal élők számára az egyenlő hozzáférést. A fogyatékossgal élő személyeket célzó intézkedéseknek továbbá teljes mértékben meg kell felelniük a fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló ENSZ-egyezménynek, és összhangban kell lenniük az ENSZ Fogyatékossgal Élők Jogainak Bizottsága ajánlásainak és következtetéseinek, valamint az EU 2021-2030-as stratégiájának. Ezen intézkedések célja az önálló életvitel előmozdítása a közösségi alapú szolgáltatások megerősítése, valamint az infrastruktúra és a szolgáltatásnyújtás terén azonosított hiányosságok megszüntetése révén, és a hosszú távú bentlakásos intézményekben nem kerül sor beavatkozásra.

Ezen túlmenően ezek a kezdeményezések hozzájárulnak az oktatási és területi szegregáció megelőzéséhez és csökkentéséhez, ezáltal megkönnyítve a főáramú oktatáshoz, a foglalkoztatáshoz, valamint a szociális, egészségügyi és lakhatási szolgáltatásokhoz való hozzáférést. Semmilyen körülmények között semmilyen intézkedés nem fogja erősíteni a szegregációt, és az EU 2020-2030 közötti időszakra vonatkozó roma stratégiájával összhangban a marginalizált közösségek - köztük a romák - számára is célzott intézkedéseket hajtanak végre.”^[35]

Hasonlóképpen a Terület- és Településfejlesztési Operatív Program Plusz 2021-2027^[36] megfogalmazása szerint az OP "a szegregáció

megszüntetését célozza, és nem támogat olyan lakásberuházásokat, amelyek fenntartják vagy erősítik a szegregációt (pl. speciális igényű iskolákban, szegregált (roma) iskolákban vagy városrészekben. A TOP Plusz nem támogatja a hosszú távú bentlakásos intézmények építését vagy felújítását”.^[37]

A hatályos partnerségi megállapodás és a vonatkozó operatív programok dokumentumai mellett a következő kulcsfontosságú hazai törvények, rendeletek és szakpolitikai dokumentumok szabályozzák a megkülönböztetésmentességet:

- Az Európai Roma Jogok Központjának az állami gondozásban élő roma gyerekekről szóló jelentése szerint 2011-ben a roma gyerekek túlreprezentáltak voltak a gyermekotthonokban: 58%-ban, miközben a roma gyerekek aránya a teljes magyar gyermekpopulációban a becslések szerint csak 13% volt.^[38]
- A megkülönböztetésmentesség kötelezettsége az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előmozdításáról szóló 2003. évi CXXV. törvény rendelkezésein alapul. A törvény értelmében az esélyegyenlőség megsértése esetén hatóságként az alapvető jogok biztosa járhat el.^[39]
- A fogyatékossgal élő személyek jogait és esélyegyenlőségét az 1998. évi XXVI. törvény szabályozza.^[40] A fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló ENSZ-egyezményt^[41] a fogyatékossgal élő személyek jogairól

[35] ibid, 18. o.

[36] Terület- és Településfejlesztési Operatív Program Plusz 2021-2027. Elérhető: <https://www.palyazat.gov.hu/programok/szechenyi-terv-plusz/top-plusz>

[37] Ibid., 16. o.

[38] Elérhető angol nyelven: [life-sentence-romani-children-in-state-care-in-hungary-20-june-2011](https://www.life-sentence-romani-children-in-state-care-in-hungary-20-june-2011).

[39] Elérhető magyar nyelven: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a0300125.tv>

[40] Elérhető magyar nyelven: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99800026.tv>

[41] Elérhető: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/convention-rights-persons-disabilities>

szóló egyezmény és fakultatív jegyzőkönyvének megerősítéséről szóló 2007. évi XCII. törvény ratifikálja.^[42] A Nemzeti Fogytékosságügyi Programot (2015–2025) a 15/2015 (IV. 7.) országgyűlési határozattal fogadták el.^[43] Az 1295/2019 (2019. május 27.) kormányhatározat elfogadta a 2019–2036 közötti időszakra vonatkozó hosszú távú koncepciót a fogyatékkal élő személyek, köztük a fogyatékkal élő gyermekek szociális ellátó intézményekben történő intézménytelenítésére.^[44]

- A Bizottság jelentése a Nemzeti Roma Stratégiai Keretrendszer végrehajtásáról^[45] hangsúlyozza, hogy bár Magyarország számos területen tett erőfeszítéseket a romák helyzetének javítására, még mindig szükség van néhány hatékony lépésre.
 - Oktatás: Ezért javasolja a szegregáció felszámolására és az inkluzív oktatás hatékony előmozdítására irányuló politikák végrehajtását.
 - Foglalkoztatás: A romák túlreprezentáltak az alacsony fizetésű közmunkaprogramokban, nem pedig a stabil munkahelyeken. Több támogatásra van szükség a hosszú távú foglalkoztatáshoz.
 - Egészség: Az egészségügyi ellátáshoz való hozzáférést diszkrimináció és pénzügyi akadályok korlátozzák. A szolgáltatásoknak befogadóbbnak kell lenniük.
 - Lakhatás: Sok roma él szegregált településeken, rossz infrastruktúrával. Hiányoznak az egyértelmű célok és a finanszírozás.

- A Magyar Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégia (HNSIS)^[46] a romák és más hátrányos helyzetű csoportok legfontosabb szakpolitikai dokumentuma, amely nem foglalkozik a migráns háttérű emberek problémáival. A stratégia elismeri a migrációt mint szélesebb körű társadalmi jelenséget, de nem tekinti jelentős tényezőnek a magyarországi társadalmi befogadási politikában. Az iskolai szegregációval az Európai Unió 2021–2030-as oktatási stratégiája foglalkozik.^[47]

Míg e dokumentumok alapján úgy tűnik, hogy a megkülönböztetésellenes elvek érvényesítésére irányuló erőfeszítések prioritást élveznek, az alábbi rövid szakirodalmi áttekintés és a FURI kutatási eredményei több olyan projektre is fényt derítenek, ahol az EU által finanszírozott projektekben bizonyítottan vagy feltételezhetően megsértették az alapvető jogokat.

[42] Elérhető magyar nyelven: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a0700092.tv>

[43] Elérhető magyar nyelven: <https://mkojy.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a15h0015.OGY>

[44] Elérhető magyar nyelven: <https://njt.hu/jogszabaly/2019-1295-30-22>

[45] Elérhető angol nyelven: [A Bizottság jelentése az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának](#)

[46] Elérhető magyar nyelven: <https://kormany.hu/dokumentumtar/magyar-nemzeti-tarsadalmi-felzarkozasi-strategia-2030>

[47] Elérhető magyar nyelven: <https://2015-2019.kormany.hu/download/d/2e/d1000/K%C3%B6znevel%C3%A9si%20strat%C3%A9gia.pdf>

A ROMÁK HÁTRÁNYOS MEGKÜLÖNBÖZTETÉSE AZ EU ÁLTAL FINANSZÍROZOTT PROJEKTEKBE

Míg a tanulmányok következetesen bizonyítják, hogy a kormányzati politikák gyakran állandósították a roma közösségekkel szembeni rendszerszintű megkülönböztetést, vagy nem kezelték azt, kevesebb szakirodalom áll rendelkezésre a roma integrációra szánt uniós alapokon belüli megkülönböztetés hatásának dokumentálásáról és értékeléséről.

A "roma integrációs projekteket" értékelő kulcsfontosságú tanulmány 2012-ből származik, amelynek egyik célja, hogy ajánlásokat fogalmazzon meg a jövőbeli programozási ciklusokra vonatkozóan.^[48] A tanulmány kiemelte, hogy bár az uniós fejlesztési politikák nagyjából igazodtak a romaintegrációs célkitűzésekhez, nem kezelték a kritikus hiányosságokat. A marginalizált, gyakran romák által sűrűn lakott régiók nem kaptak elegendő finanszírozást, és a helyi kapacitásépítés hiánya tovább korlátozta a projektek hatékonyságát. Az értékelés által vizsgált finanszírozási mechanizmusok széttagoltak voltak, és nem rendelkeztek a romákat célzó, fenntartható integrációhoz szükséges hosszú távú tervezéssel. Az általános szolgáltatásokkal való integráció és az intézményközi együttműködés gyenge maradt, ami aláásta a kezdeményezések fenntarthatóságát.

Az értékelés szerint a projektek gyakran nem kifejezetten a romaszpecifikus szükségletekre irányultak, hanem a hátrányos helyzetű csoportokra vonatkozó általános megközelítésekre támaszkodtak, ami csökkentette hatásukat. A roma érdekelteket

gyakran kizárták a tervezésből, és az értékelési kritériumok ritkán helyezték előtérbe a romaszpecifikus célokat. Az adminisztratív terhek, a forráskorlátok és a főáramú szolgáltatásokkal való összehangolás hiánya akadályozta a hatékony végrehajtást. Az értékelés már 2012-ben kiemelte, hogy jelentős rendszerszintű változások nélkül – beleértve a jobb célzást és a főáramú szakpolitikákkal való integrációt – e kezdeményezésekben rejlő lehetőségek kihasználatlanok maradnak.

Az Európai Számvevőszék 2016-os jelentése^[49], amely az uniós szakpolitikák és finanszírozás eredményességét értékelte a romák integrációjának előmozdítása terén, a stratégiai összehangolásra, a programtervezésre és a projektek 2007 és 2015 közötti végrehajtására összpontosított. Bár a jelentés szerint jelentős szakpolitikai előrelépések történtek, a nemzeti romaintegrációs stratégiák késedelmek korlátozták a 2007-2013-as finanszírozási ciklusra gyakorolt hatásukat. A tartós hiányosságok közé tartozott az elégtelen finanszírozás, a romaellenes megkülönböztetés elleni küzdelem alulhangsúlyozása és a roma közösségekkel való nem megfelelő együttműködés.

A 2014-2020 közötti időszakra vonatkozóan javulást állapítottak meg, többek között az uniós finanszírozási rendeletek egyértelműbb integrációs prioritásait. Az elemzés azonban hangsúlyozta, hogy további erőfeszítésekre van szükség ahhoz, hogy ezeket hatásos helyi projektekre lehessen átültetni. Az Európai Regionális Fejlesztési Alap (ERFA) és az Európai Szociális Alap (ESZA)

[48] Hétfa Kutatóintézet. (2012). Roma integrációt szolgáló EU-s fejlesztések értékelése. Retrieved from <https://hetfa.hu/wp-content/uploads/2012/03/Roma-integr%C3%A1ci%C3%B3t-szolg%C3%A1l%C3%B3-EU-s-fejleszt%C3%A9sek-%C3%A9rt%C3%A9kel%C3%A9se.pdf>

[49] Európai Számvevőszék. (2014). A nemzeti romaintegrációs stratégiák uniós keretrendszere: Magyarország esettanulmánya (16/2014. sz. különjelentés). Letölthető a https://www.eca.europa.eu/lists/ecadocuments/sr16_14/sr_roma_hu.pdf honlapról

számos projektje általános célokat ért el, de nem kifejezetten a romák integrációjára szabták őket. A roma résztvevőkkel kapcsolatos adatminőségi problémák megnehezítették az előrehaladás nyomon követését, ami kiemelte az átfogó és megbízható adatgyűjtés szükségességét.

Egy másik bizonyíték a Roma Civil Monitor konzorcium dokumentumai, egy olyan kezdeményezés, amelynek célja, hogy a roma és romabarát civil társadalmi szervezeteket képessé tegye a nemzeti roma integrációs stratégiák és más, a roma közösségeket érintő szakpolitikák végrehajtásának független nyomon követésére, értékelésére és jelentésére.

Az Autónia Alapítvány által vezetett konzorcium 2018. évi jelentése^[50] a magyarországi roma integrációs politikák és kihívások legfontosabb aspektusaira világított rá. A jelentés szerint a kormány jelentős sikereket könyvelhetett el a szegénységi ráta csökkentésében, és ezt inkább a szélesebb körű gazdasági fellendülésnek, mint a célzott intézkedéseknek tulajdonította. A roma családok azonban még mindig aránytalanul magasabb szegénységi rátával szembesültek. A romák politikai képviselete is korlátozott maradt, amit súlyosbítottak a főbb roma szervezetek – például az Országos Roma Önkormányzat – pénzügyi rossz gazdálkodására vonatkozó vádak.

A jelentés megállapította, hogy az oktatási reformok, például a kötelező óvodába járás, potenciális előnyökkel járhatnak, de rámutatott

a szolgáltatások minőségében és elérhetőségében mutatkozó egyenlőtlenségekre. Eközben az iskolai szegregáció –gyakran etnikai és társadalmi-gazdasági szempontok szerint– erősödött. A jelentések szerint az egyházi iskolák, amelyeket az állam kiemelten támogat pénzügyileg, szintén hozzájárultak ehhez a problémához. A jelentés kiemelte továbbá, hogy Magyarországon a megkülönböztetésellenes törvények elméletileg jól megalapozottak, de a végrehajtásukkal kapcsolatban kihívások merültek fel a homályos szabályozás és a roma közösségek alacsony jogtudatossága miatt. A magyarországi romák jelentős része széles körű etnikai diszkriminációt érzékelt, amely továbbra is elterjedt a foglalkoztatás, a lakhatás, az oktatás és a bűnüldöző szervekkel való kapcsolattartás terén.

A jelentés kritizálta a romaellenes előítéletek elleni küzdelem célzott mechanizmusainak hiányát, és megállapította, hogy a szakpolitikákon belül csak korlátozottan ismerik el a strukturális felelősséget. Bár néhány kezdeményezést, például kulturális tudatosító kampányokat indítottak, ezek hatása korlátozott volt következetes, rendszerszintű erőfeszítések nélkül, különösen a vidéki területeken.

Ezt és más civil társadalmi visszajelzéseket is figyelembe véve a Bizottság változtatásokat vezetett be a romák nemzeti integrációjának 2020–2030-as uniós keretrendszerébe^[51]. Az előző keretben a hangsúly az olyan átfogó célkitűzésekre helyeződött, mint az oktatás, a foglalkoztatás, a lakhatás és az egészségügy, a finanszírozás pedig elsősorban az európai strukturális és beruházási alapokon keresztül történt. Az olyan problémák azonban, mint a korlátozott végrehajtás, a nem

[50] Autonomia Alapítvány. (2018). Civil társadalmi jelentés a Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégia megvalósulásáról. Letöltve a <https://autonomia.hu/wp-content/uploads/2018/09/Civil-tarsadalmi-jeleltis-a-Nemzeti-Tarsadalmi-Felzarkozasi-Strategia-megvalosulasarol.pdf> oldalról

[51] Éves jelentések és félidős értékelés áll rendelkezésre:

https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/policies/justice-and-fundamental-rights/combating-discrimination/roma-eu-eu-roma-national-strategic-frameworks-commission-evaluations-and-annual-reports_en

megfelelő nemzeti stratégiák és az egyértelmű referenciaértékek hiánya akadályozták az előrehaladást.

A 2020-2030-as keretrendszer strukturáltabb megközelítést vezetett be, mérhető célokkal és kibővített prioritásokkal, hangsúlyozva a tényleges egyenlőséget, a társadalmi-gazdasági integrációt és a romák érdemi részvételét.^[52] Emellett az oktatás, a foglalkoztatás és a lakhatás terén mutatkozó különbségek felére csökkentésére szólított fel.

2022-ben a Roma Civil Monitor konzorcium, ezúttal a Phiren Amenca hálózat vezetésével, a jelentésében^[53] megállapította, hogy a 2020-2030-as időszakra vonatkozó magyar Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégia (HNSIS)^[54] az EU 2020-2030-as Roma Stratégiai Keretrendszerének mintájára készült, de szélesebb körű, nem kizárólagos megközelítést fogadott el, amely Magyarország leginkább rászoruló népességét, köztük a roma közösségeket célozza meg. Ez az általánosítás azonban a konzorcium szerint korlátozza a romaszpecifikus eredmények hatékony értékelésének és nyomon követésének lehetőségét. A jelentés következtetései szerint a stratégiából hiányoztak a számszerűsíthető célok, és csak homályos célkitűzéseket kínált a kiválasztott területeken, anélkül, hogy átfogóan foglalkozott volna az összes azonosított kihívással.

A civil társadalom részvétele a HNSIS elfogadása előtt minimális és átláthatatlan volt, és a független érdekeltek korlátozott időt kaptak a stratégia felülvizsgálatára. A HNSIS-ben szereplő problémaelemzéseket a Roma Civil Monitor is következtetlennak ítélte a különböző szakpolitikai területeken, és a stratégia a korábbi beavatkozásokra

támaszkodott, anélkül, hogy innovatív vagy átalakító intézkedéseket tartalmazott volna.

A Roma Civil Monitor továbbá megjegyezte, hogy a HNSIS nem illeszkedik az uniós keretrendszerben a diszkrimináció és a cigányellenesség elleni küzdelemre helyezett hangsúlyhoz. Bár a stratégia megemlítette ezeket a kérdéseket, nem foglalkozott olyan rendszerszintű tényezőkkel, mint a roma közösségeket érintő politikai körülmények és a közvélemény hozzáállása. Emellett a sokféleséggel –beleértve az LMBTQ+ roma csoportokat is– kapcsolatos megközelítése minimális volt, és a kulturális képviseletre összpontosított, a roma identitás vagy jogok érdemi támogatása nélkül.

A kormány emellett kötelezettséget vállalt a rendszeres értékelésekre, összhangban a kitűzött célokkal. Ezek közül a 2014-2020-as ciklusra vonatkozó operatív programok és tematikus célkitűzések értékelései különösen hasznosak a jelen jelentés szempontjából.^[55] Bár az értékelések e gyűjteményének részletes összefoglalása meghaladja e szakirodalmi áttekintés kereteit, a Magyar Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégia (HNSIS) végrehajtásának értékelése figyelmet érdemel. Ez az értékelés túlmutat a roma integráción, és jelentős aggályokat vet fel a társadalmi befogadási célok elérésével kapcsolatban, különösen az oktatás, a lakhatás, a regionális egyenlőtlenségek és a roma integráció terén.

Szembevető eredmény, hogy az ebben az időszakban támogatást kapott települések 61%-a alacsony roma lakossággal rendelkezett, ami sok esetben a célzott támogatás eredménytelenségére utal. A szegregációval kapcsolatban a jelentés azt javasolta, hogy az összes helyi érdekelt fél bevonása a helyi deszegregációs és szegregációellenes cselekvési tervek

[52] https://commission.europa.eu/system/files/2020-10/factsheet_-_a_new_eu_roma_strategic_framework_en.pdf

[53] Roma Civil Monitor. (2023). Civil társadalmi monitoring jelentés a magyarországi romák egyenlőségét, befogadását és részvételét szolgáló nemzeti stratégiai keretrendszer minőségéről. Letölthető a <https://romacivilmonitoring.eu/wp-content/uploads/2023/07/RCM2-2022-C1-Hungary-FINAL-PUBLISHED-CATALOGUE.pdf> honlapról

[54] <https://kormany.hu/dokumentumtar/magyar-nemzeti-tarsadalmi-felzarkozasi-strategia-2030>

[55] Elérhető értékelési jelentések: <https://www.palyazat.gov.hu/informacio/ertekelesek/szechenyi-2020-ertekelesei/op-szint-rtkelsk/humn-fejlesztsek-rtkelsk/>

kidolgozásába jelentősen növelhette volna a hatékonyságot. Emellett az előrelépéshez elengedhetetlenül fontosnak tartották a világosabb és átláthatóbb kommunikációt minden szinten.

Végezetül több olyan cikk is megjelent a médiában, amely e jelentés konkrét témájával, nevezetesen a romáknak az EU által finanszírozott projektek során történő megkülönböztetésével foglalkozik.

Az uniós forrásokból támogatott diszkriminatív gyakorlatok leleplezésének egyik kulcsszereplője Gloncz László roma aktivista. A nyíregyházi önkormányzat 2017-ben több mint 1,7 milliárd forint uniós forrást kapott egy szociális városrehabilitációs projektre, amelynek célja a szegregáció felszámolása volt.^[56] A projekt azonban azzal járt, hogy roma családokat költöztettek át az egyik szegregált területről, a Keleti-telepről egy másik, szintén szegregált területnek minősülő, Huszár-telepre. Az Európai Bizottság, miután a Gloncz László által szervezett helyi civil társadalmi csoporttól panaszt kapott, megállapította, hogy a projekt megsértette az EU megkülönböztetésellenes szabályait, és hozzájárult a roma gyermekek oktatási szegregációjához. Ezek az intézkedések közvetlen ellentétben álltak az EU inkluzív társadalmi integrációra vonatkozó célkitűzéseivel.

Gloncz László az Európai Bizottság elé vitte a kérdést, kiemelve a folyamatos szegregációt és az érdemi integráció

hiányát. Megjegyezte, hogy az áthelyezést követően a korábban integrált iskolába járó roma gyerekek most egy roma többségű iskolába járnak a Huszártelepen. Az Európai Bizottság a folyamat végén megvonta a támogatást az önkormányzattól. Ez az eset potenciálisan regionális precedenst teremthet arra vonatkozóan, hogy a roma integrációra szánt uniós forrásokat ne használják fel szegregációra.

Az oktatási szegregációval és diszkriminációval kapcsolatos aggodalmak miatt jelentős figyelmet keltett a tiszavasvári helyzet, ahol az önkormányzat egy szegregált iskola újranyitását tervezte.^[57] Ezt az iskolát, amelyet korábban a roma tanulók szegregációjában játszott szerepe miatt zártak be, egy vallási intézmény segítségével akarták újraindítani, ami jogi és etikai kérdéseket vetett fel. A magyar kormány forrásokat biztosított iskolabuszokra a hozzáférés javítása érdekében, de kérdések merültek fel azzal kapcsolatban, hogy hol vannak ezek a buszok, mert nincs bizonyíték a bevetésükre.

A jogi aggályok központi szerepet játszanak ebben a kérdésben. Az iskola újranyitása sértheti a korábbi ítéleteket és az Európai Unió követelményeit, amelyek a megkülönböztetésmentes oktatást írják elő. Különösen az iskolai szegregációt tiltó törvényekbe ütközhet, amelyek célja az oktatáshoz való egyenlő hozzáférés biztosítása minden tanuló, köztük a roma gyermekek számára.

[56] Telex. (2022. január 7.). Nyíregyháza: Szegregáció a keleti telepen - az Európai Bizottság vizsgálja a támogatott projektet. Telex. Retrieved from <https://telex.hu/belfold/2022/01/07/nyiregyhaza-szegregacio-keleti-telep-huszar-telep-europai-bizottsag-unios-tamogatas>.

[57] Jelen. (2024. július 6.). Iskolabusz helyett a szegregációt választaná Tiszavasvári polgármestere. Jelen. Letölthető: <https://jelen.media/kozelet/iskolabusz-helyett-a-szegregaciott-valasztana-tiszavasvari-polgarmestere/>.

Az ügynek több rétege van: míg a helyi tisztviselők az iskola újranyitását szorgalmazták, jogi szakértők és emberi jogi aktivisták, mint például Gloncz László, azzal érvelnek, hogy ez megerősítene a szegregációt. Gloncz aggályokat fogalmazott meg a tanulók közlekedési alternatíváinak hiánya miatt, ami megnehezíti a roma gyerekek integrációját a változatosabb oktatási környezetbe. Az iskolabuszok helyzete különösen problematikus volt, mivel a kormány által finanszírozott buszok a jelek szerint elszámolatlanok, ami tovább erősíti a rossz gazdálkodás gyanúját. Gloncz több hónapos érdekérvényesítő tevékenysége után az iskola újranyitásának lehetséges uniós finanszírozását törölték.

A FOGYATÉKKAL ÉLŐK HÁTRÁNYOS MEGKÜLÖNBÖZTETÉSE AZ EU ÁLTAL FINANSZÍROZOTT PROJEKTEKBEN

Bár a kormány által megrendelt, kizárólag a romákat célzó uniós finanszírozású projektekre összpontosító konkrét értékelések 2012 óta hiányoznak, egy 2023-as független értékelő jelentés a kitagolás területén értékes betekintést nyújt abba, hogy a fogyatékkal élőket hogyan célozzák meg az uniós alapok.^[58]

Az értékelő jelentés célja a 2014-2020-as időszakban az Európai Unió által a fogyatékkal élők számára nyújtott szakmai támogatás, valamint a közszolgáltatások fejlesztésének és hozzáférhetőségének javítását célzó támogatás (beleértve a kitagolást) eredményeinek és hatásának értékelése, a végrehajtás tapasztalatainak feltárása és az ezek alapján ajánlások megfogalmazása volt. A fő értékelési kérdés az volt, hogy ezek a pályázatok és projektek milyen területeken és milyen mértékben járultak hozzá az érintett célcsoport életminőségének javításához.

Az értékelés szerint az Emberi Erőforrás Fejlesztési Operatív Program (HRDOP; magyarul Emberi Erőforrás Fejlesztési Operatív Program - EFOP) kimeneti mutatója 10,000

kitagolt férőhelyet tűzött ki célul a gyermekvédelem és a szociális ellátás területén, de ez nem teljesült, annak ellenére, hogy több nemzeti jogszabály is konkrét feladatokat és tevékenységeket határozott meg mind a gyermekvédelmi kitagolás, mind a fogyatékos személyek számára nyújtott szolgáltatások fejlesztése terén.

Az értékelés a kitagolási folyamat kihívásainak számos okát azonosítja. A legfontosabb tényezők közé tartozik az érdekelt felek közötti, kezdettől fogva mélyen gyökerező bizalmatlanság, a Szociális és Gyermekvédelmi Főigazgatóság mint elsődleges állami szereplő elsőprő dominanciája a pályázók, illetve megvalósítók között, valamint a magyarországi nagy egyházak képviselőinek figyelemre méltó hiánya. Emellett a pályázatok technikai lebonyolítását jelentősen hátráltatták olyan korlátok, mint a 2%-os ingatlanvásárlási korlát, az építési költségek növekedése, valamint a berendezések és bútorok beszerzésére vonatkozó szigorú követelmények. Ezek a problémák együttesen jelentős akadályokat állítottak a folyamat hatékony megvalósítása elé.

Az értékelés szerint az kitagolási folyamat gyors és nagyszabású jellegét a szakértők úgy

[58] KOPINT-TÁRKI Konjunktúrakutató Intézet Zrt. (2023). A fejlesztések hatása a fogyatékos személyek életminőségének javítására. ÉRTÉKELŐ JELENTÉS. Retrieved from [58] [KOPINT-TÁRKI Konjunktúrakutató Intézet Zrt. \(2023\). A fejlesztések hatása a fogyatékos személyek életminőségének javítására. ÉRTÉKELŐ JELENTÉS. Retrieved from https://www.palyazat.gov.hu/informacio/ertekelesek/szechenyi-2020-ertekelese/tematikus-clkitzs-szint-rtkelsek/-a-fejlesztsek-hatsa-a-fogyatkos-szemlyek-letminsgnek-javitsra](https://www.palyazat.gov.hu/informacio/ertekelesek/szechenyi-2020-ertekelese/tematikus-clkitzs-szint-rtkelsek/-a-fejlesztsek-hatsa-a-fogyatkos-szemlyek-letminsgnek-javitsra)

értelmezték, hogy a folyamat megtorpanása és az eredeti tervektől való eltérés jelentős tényező volt. A kritikusok szerint a sikeres végrehajtáshoz szükséges valamennyi erőforrással rendelkező államot terheli az elsődleges felelősség ezekért a hiányosságokért. A közigazgatás tisztviselői azonban rámutattak egy alapvető nézeteltérésre a megközelítéssel kapcsolatban: a teljes vagy részleges kitagolás folytatása kapcsán. Az érdekvédelmi szervezetek a teljes kitagolás iránti igényt közvetítették az Európai Bizottság felé, amit a közigazgatásban érdekelt megvalósíthatatlannak tartottak, ami hozzájárult a projekt kudarcához. Ez a patthelyzet azt is jelentette, hogy a következő programozási időszakban nem különítették el uniós forrásokat a kezdeményezésre. A helyzetet tovább bonyolította a magyar kormány és az Európai Bizottság közötti szélesebb körű politikai konfliktus. Emellett a fogyatékoságügyi érdekvédelmi szervezetek egységes álláspontjának hiánya tovább akadályozta a termékeny párbeszédet és az együttműködésre irányuló erőfeszítéseket.

Több érdekvédelmi szervezet - különösen peres eljárások és érdekérvényesítés révén - aggodalmának adott hangot az EU által finanszírozott, fogyatékosaggal élő embereket érintő projektek során elkövetett jogsérelmek miatt. Az egyik kulcsfontosságú ügy, amelyet 2017-ben a Validity Foundation kezdeményezett, T.J.-t, a Topház intézmény egyik lakóját érintette, aki súlyos bántalmazással szembesült, többek között azzal, hogy hosszabb időn keresztül ágyhoz vagy radiátorhoz kötözték. Az Emberi Jogok Európai Bírósága 2024-ben úgy döntött^[1], hogy Magyarország nem védte meg a lakók méltó élethez

való jogát. A Bíróság elítélte az intézményi körülményeket és azt, hogy Magyarország a többszöri felszólítás ellenére sem lépett közbe. Sok más lakót, köztük gyerekeket is hasonlóan életveszélyes helyzetben találtak, a hatóságok mégsem tettek semmit. A rendőrség lezárta a büntetőeljárást, a kormány elbocsátotta az intézmény igazgatóját, az Európai Bizottság pedig tagadta minden felelősségét, annak ellenére, hogy egyértelmű bizonyíték van arra, hogy az intézménynek uniós forrásokat utaltak ki.

A Társaság a Szabadságjogokért (TASZ) is rendszeresen foglalkozott az kitagolás kérdésével. A szervezet 2017-ben szerzett tudomást az Emberi Erőforrás Fejlesztési Operatív Program (EFOP) 2.2.2.2 - 17. pályázati felhívásáról. E felhívás keretében az egyenként több mint 50 fő számára szociális ellátást nyújtó bentlakásos intézmények pályázhattak az Európai Regionális és Fejlesztési Alap (ERFA) által finanszírozott támogatásokra. Ennek eredményeképpen 189, legfeljebb 12 fogyatékkal élő személyt befogadó csoportos otthon épült, sok közülük a városoktól távol, ritkán lakott vidéki területeken. A TASZ a Európai Fogyatékosaggal Élő Emberek Önérvényesítő Hálózatával (European Network on Independent Living - ENIL) közösen a fogyatékosaggal élő személyek jogairól szóló egyezmény fakultatív jegyzőkönyve alapján panaszt nyújtott be, amelyet a Validity Alapítvány által már benyújtott panasszal egyesítettek. 2020 áprilisában a CRPD bizottság az egyezmény fakultatív jegyzőkönyvének 6. cikke alapján vizsgálatot tett közzé Magyarországgal kapcsolatban.^[60] Magyarországot a fogyatékosaggal élő személyek emberi jogainak "súlyos és szisztematikus" megsértéséért találták felelősnek az országban.

[59] Érvényességi Alapítvány, "Topház: European Court of Human Rights Finds Hungary Failed to Protect Right to Life of Residents, Must Investigate Investigation between Death and Disability", Validity Foundation, 2024. október 10., <https://validity.ngo/2024/10/10/tophaz-european-court-of-human-rights-finds-hungary-failed-to-protect-right-to-life-of-residents-must-investigate-links-between-death-and-disability/>. Hozzáférés: 2024. december 13.

[60] Az ENSZ Emberi Jogi Főbiztosának Hivatala (OHCHR). (2020. szeptember 17). Az Egyezmény fakultatív jegyzőkönyvének 6. cikke szerinti vizsgálat Magyarországgal kapcsolatban. A bizottság jelentése. Letölthető a [Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights \(OHCHR\)](https://www.unhcr.org/refugees-and-asylum-seekers/2020/9/17/inquiry-concerning-hungary-under-article-6-of-the-optional-protocol-to-the-convention-report-of-the-committee-retrieved-from-honlaprol), (2020. Szeptember 17). *Inquiry concerning Hungary under article 6 of the Optional Protocol to the Convention. Report of the Committee*. Retrieved from honlapról

A TASZ kritikát fogalmazott meg a későbbi, például 2020-as konkrét pályázati felhívásokkal kapcsolatban is. Akkoriban Magyarországon a bentlakásos intézmények nagyszabású átalakítása zajlott, a folyamatban 30 intézmény vett részt. A kormány új pályázati felhívást hirdetett meg, hogy bővítse azon intézmények számát, amelyek pályázhatnak az kitagolás támogatásra. A cél az intézmények megszüntetése és személyközpontú közösségi szolgáltatásokkal való felváltása volt, közel 52 milliárd forintos támogatási keretösseggel. A TASZ szerint azonban a javasolt átalakítási folyamat továbbra is sérti a fogyatékossgal élő emberek jogait, ezért a felhívás módosítására tettek javaslatokat, hogy ezeket az aggályokat kezeljék.

A javasolt modell a nagy létszámú intézmények helyett a 12 fős kis intézmények létrehozását támogatta. Bár ezek a kisebb intézmények nagyobb autonómiát biztosíthatnak, mint a korábbiak, az elavult szociális rendszer reformja nélkül mégis a szegregáció és a társadalmi kirekesztés új formáihoz vezethetnek. A TASZ szerint a hosszú távú fenntarthatóság biztosítása érdekében az új lakhatási szolgáltatásoknak lehetőséget kell biztosítaniuk az önálló életvitelre, nem csupán a csoportos gondozás új formáját. A HCLU javaslata ezért a támogatott lakhatás fogalmának újragondolását javasolta, hogy megakadályozza a 7-12 lakosú új szolgáltatások létrehozását. Az érdekérvényesítő fellépés ezúttal sikerrel járt, mivel a pályázati felhívást visszavonták.

A Mozgássérültek Egyesületeinek Országos Szövetsége (MEOSZ) is végzett érdekérvényesítő tevékenységet a kitagolás terén. A MEOSZ az EFOP 2.2.2.2 projekt keretében közérdekű adatigénylést nyújtott be a Szociális és Gyermekvédelmi Igazgatósághoz (SZGYF) a támogatott lakhatással kapcsolatban. A 2018-as elemzésükből^[61] kiderült, hogy az új támogatott lakhatási helyek többsége vidéki területeken található, ahol a szolgáltatásokhoz való hozzáférés korlátozott. Sok helyszín távol volt a közlekedési csomópontoktól, az egészségügyi és fogyatékossgügyi szolgáltatásoktól. A jelentés a lakók jobb befogadásának és támogatásának biztosítása érdekében e telephelyek közlekedési és megközelíthetőségi feltételeinek javítására szólított fel.

A szakirodalomban kevésbé vizsgált kérdés az uniós forrásokból felújított vagy épített infrastruktúra hozzáférhetősége. A MEOSZ megvizsgálta ezt a kérdést^[62] is, és jelentésében megállapította, hogy a legfontosabb problémák ezen a területen a következők: a jogszabályok nem megfelelő végrehajtása, az akadálymentesítés felületes ellenőrzése a projekttervezés és végrehajtás során az EU-projekteknel, az építészek, mérnökök és tisztviselők képzésének hiánya az egyetemes tervezési szabványokról. Az intézmények gyakran figyelmen kívül hagyják az akadálymentesítési követelményeket, ami jogsértésekhez vezet, mint például a felújított épületek szűk ajtónyílásai. Sok döntéshozó nincs tisztában a szolgáltatásaik és épületeik akadálymentesítési hiányosságaival. Emellett az érdekelt felek közötti széttagolt elszámoltathatóság is megnehezíti a megfelelést, a jogszabályok pedig gyakran homályosak vagy nem eléggé progresszívek.

[61] <https://www.meosz.hu/wp-content/uploads/2019/02/222-kitagol%C3%A1s-helyszinek-elemzese.pdf>

[62] Mozgáskorlátozottak Egyesületeinek Országos Szövetsége. (2019). Az EFOP-2.2.2. pályázatokban kiváltásra kerülő támogatott lakhatási helyszínek elemzése. Retrieved from <https://www.meosz.hu/wp-content/uploads/2019/02/222-kitagol%C3%A1s-helyszinek-elemzese.pdf>

Végül, kulcsfontosságú dokumentum az ENSZ Fogyatékosággal Élők Jogainak Bizottsága (CRPD Bizottság) 2023-as jelentése^[63], amely Magyarországnak az ajánlások végrehajtása terén elért előrehaladásáról szól, miután a Bizottság megállapította, hogy az ország 2020-tól kezdve súlyos és rendszeres jogsértésekért felelős a fogyatékosággal élő személyek jogainak megsértésében. A bizottság hangsúlyozza, hogy Magyarország nem hajtotta végre az elnyomó gondnoksági és intézményesített rendszerek megszüntetéséhez szükséges reformokat. Kiemeli a nemzetközi finanszírozással való visszaélést és a fogyatékkal élőkkel szembeni szegregációt és megkülönböztetést fenntartó politikákhoz való folyamatos ragaszkodást, ami mély strukturális problémákat tükröz, amelyek sürgős figyelmet igényelnek.

A MIGRÁNS HÁTTÉRŰ SZEMÉLYEK HÁTRÁNYOS MEGKÜLÖNBÖZTETÉSE AZ EU ÁLTAL FINANSZÍROZOTT PROJEKTEKBEN

A migráns háttérrel rendelkező személyek hátrányos megkülönböztetése az EU által finanszírozott projektekben a szakirodalomban kritikusan kevésbé vizsgált téma. Ennek egyik valószínű oka a magyar kormány 2015 óta tartó, tartósan migránsellenes álláspontja, amelyet korlátozó törvények, kirekesztő politikák és idegengyűlölő kampányok bevezetése jellemez. Ez a kontextus olyan környezetet teremt, amelyben az uniós forrásoknak a menekültügyre és a migránsok integrációjára vonatkozó uniós elvekkel ellentétes módon történő visszaélésszerű felhasználását gyakran inkább feltételezik, mintsem vizsgálják. Ennek eredményeképpen ezeknek a pénzeszközöknek az elosztását és végrehajtását, valamint a diszkrimináció fenntartásában játszott potenciális szerepét továbbra sem vizsgálják kellőképpen. Továbbá a 2014-2020-as ciklusban a független civil társadalom nem volt tagja a kiadásokat felügyelő monitoringbizottságnak; ez is magyarázatot adhat arra, hogy ez a terület nem kapott kellő figyelmet.

A Magyar Helsinki Bizottság a 2010-es évek közepe óta kiemelkedő szószólója Magyarországon megkülönböztetés nélküli és erőszakos

visszaszorítási politikájának a szerb-magyar határon. A kollektív kitoloncolásokat (pushbackeket) 2016 júliusában vezették be a kormánypártok, majd 2017 márciusában a rendszert Magyarország egész területére kiterjesztették. Ez azt jelenti, hogy mindenkit, akiről kiderül, hogy az országban, szabálytalanul, önkényesen tartózkodik, az egyéni körülményeire való tekintet nélkül Szerbiába toloncolnak ki. A Romániából vagy nemzetközi repülőtéren belépőket is Szerbiába szállítják, sőt azokat is, akik eredetileg jogszerűen léptek be. A törvénytelen magyar jogszabály válogatás nélkül mindenkre vonatkozik: a gyermekek, idősek, betegek, nők, vagy a éppen a kínzást túlélők sem képeznek kivételt.^[64]

Ezt a politikát többször megtámadták a nemzetközi és az uniós jog megsértése miatt. 2021 júliusában az Emberi Jogok Európai Bírósága (EJEB)^[65] első alkalommal döntött úgy, hogy a magyarországi, hazai szabályozáson alapuló visszatoloncolások sértik az Emberi Jogok Európai Egyezménye 4. jegyzőkönyvének 4. cikke szerinti kollektív kiutasítás tilalmát. Egy későbbi, 2022 szeptemberében hozott ítélet megerősítette ezt^[66] kimondva, hogy

[63] Érvényesség. (2023. november 25.). Magyarország továbbra is felelős a fogyatékosággal élők jogainak súlyos és rendszeres megsértéséért. Letöltve a <https://validity.ngo/2023/11/25/hungary-remains-responsible-for-grave-and-systematic-violations-of-disability-rights/> oldalról

[64] Magyar Helsinki Bizottság. "Súlyosan káros, hogy a kormány nem hajlandó tiszteletben tartani az uniós bíróság ítéletét". Magyar Helsinki Bizottság, <https://helsinki.hu/en/the-governments-refusal-to-respect-the-eu-courts-judgement-is-severely-harmful/>. Hozzáférés: 2024. december 21.

[65] Emberi Jogok Európai Bírósága. (2024). SHAHZAD kontra MAGYARORSZÁG ügy. (12625/17. sz. kérelem). Letöltve a <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-210853> oldalról

oldalról

Magyarország gyakorlata sérti a hatékony jogorvoslathoz való jogot is. Továbbá 2024 januárjában a Magyar Helsinki Bizottság által indított másik mérföldkőnek számító ügy az EJEB Magyarországgal szembeni ítéletét eredményezte. Az ügy egy iraki kurd fiúval foglalkozott, akit mindenféle vizsgálat nélkül erőszakkal Szerbiába toloncoltak ki.^[67]

Emellett 2020 decemberében az Európai Unió Bírósága (EUB)^[1] úgy döntött, hogy a push-backet lehetővé tevő magyar jogi keret sérti az uniós jogot, megerősítve az ilyen gyakorlatok elleni nemzetközi konszenzust. Mivel a kormány nem tartotta be az EUB 2020-as ítéletét, a Bíróság 2024 júniusában 200 millió eurós átalányösszeg megfizetésére kötelezte Magyarországot a korábbi ítélet végrehajtásának elmulasztása miatt. A kormánynak emellett napi 1 millió eurós kényszerítő bírságot kell fizetnie minden egyes napra, amikor nem vet véget a migránsok gyakran erőszakos visszatoloncolásának.^[2]

Ezek az ügyek rávilágítanak az alapvető jogok rendszerszintű megsértésére a magyarországi menekültügyi és migrációs rendszerben, bár közvetlenül nem foglalkoznak az uniós forrásoknak a migránsellenes kezdeményezésekre való visszaélésével. A Lighthouse Reports oknyomozó munkája azonban olyan bizonyítékokat tárt fel, amelyek az uniós forrásokat összekapcsolják ezekkel a gyakorlatokkal. Nevezetesen, 2017-ben két magyar határrendészeti börtönbusz – amelyeket illegális kitoloncolások végrehajtására használtak – 1,8 millió euró uniós forrásból került megvásárlásra, ami tovább bizonyítja, hogy a törvényes célokra szánt pénzügyi forrásokat hogyan lehet olyan politikák támogatására fordítani, amelyek aláássák az uniós elveket és emberi jogi normákat.^[3]

[66] Magyar Helsinki Bizottság. "Szégyenletes eset a Magyarországról érkező ezernyi visszalökés". Magyar Helsinki Bizottság, <https://helsinki.hu/en/shameful-case-of-the-thousands-of-push-backs-from-hungary/>. Hozzáférés: 2024. december 13.

[67] Magyar Helsinki Bizottság. "Az EJEB elítéli Magyarországot a menedékkérő gyermek visszatoloncolása miatt". Magyar Helsinki Bizottság, <https://helsinki.hu/en/ecthr-condemns-hungary-push-back-asylum-seeking-child-karoh/>. Hozzáférés: 2024. december 1.

[68] Helsinki Bizottság. (2020. december 17.). Az Európai Unió Bírósága szerint sérti az uniós jogot a pushbackek magyarországi legalizálása. Letöltve a <https://helsinki.hu/en/hungarys-legalisation-of-push-backs-in-breach-of-eu-law-according-to-the-court-of-justice-of-the-european-union/> oldalról

[69] Helsinki Bizottság. (2024. június 13.). Súlyosan káros, hogy a kormány nem hajlandó tiszteletben tartani az uniós bíróság ítéletét. Letöltve a https://helsinki.hu/en/the-governments-refusal-to-respect-the-eu-courts-judgement-is-severely-harmful_honlaprol

[70] Világítótorony jelentések. (2022. december 8.). Európa fekete helyszínei. Retrieved from <https://www.lighthousereports.com/investigation/europes-black-sites/>.

A kutatás módszertana

Ez a jelentés vegyes módszertani megközelítésen alapul, amely kvantitatív és kvalitatív módszereket ötvözve elemzi az alapvető jogok megsértését az EU által finanszírozott magyarországi projektekben. A kutatás 2024 szeptembere és decembere között zajlott, és több forrásból, többek között strukturált kérdőívekből, mélyinterjúkból és a kulcsfontosságú érdekelt felekkel folytatott konzultációs találkozókból álló adatgyűjtést tartalmazott.

KVANTITATÍV KUTATÁS

A tanulmány kvantitatív részét egy online kérdőív segítségével végeztük, amelynek célja az alapvető jogok megsértésének gyakoriságának felmérése volt az EU által finanszírozott projektekben. A kérdőívet megosztottuk az érintett érdekelt felek között, köztük civilszervezetek, közigazgatási intézmények, jogi szakértők és marginalizált csoportok képviselői között. Célja az volt, hogy adatokat gyűjtsön a következőkről:

- Az alapvető jogoknak az EU által finanszírozott projektekben való megfelelésre vonatkozó meglévő biztosítékok hatékonyságának megítélése
- Az EU által finanszírozott projektek során azonosított alapvető jogok megsértésének típusai
- Az érdekelt felek tudatosságának és a nyomon követési mechanizmusokba való bevonásának mértéke
- A panaszmechanizmusok hozzáférhetősége és hatékonysága
- Az alapvető jogok megsértése által leginkább érintett társadalmi csoportok és szakpolitikai területek

A többszöri megkeresés ellenére az uniós alapok kezeléséért felelős állami intézmények nem reagáltak, így a mintában a civil társadalom képviselői és független szakértők domináltak.

A végső válaszadói körbe többek között 11 civil társadalmi szervezet képviselője, 2 emberi jogi ügyvéd és 2 közigazgatási intézmény képviselője került.

A kérdőívre adott válaszokat leíró statisztikai módszerekkel elemeztük, a legfontosabb megállapításokat pedig diagramok és táblázatok segítségével mutattuk be a tendenciák és az érdekelt felek nézőpontjainak bemutatása érdekében.

MINŐSÉGI KUTATÁS

A kutatás kvalitatív komponensének célja az volt, hogy mélyebb betekintést nyújtson az alapvető jogok megsértéséhez hozzájáruló mechanizmusokba és rendszerszintű kérdésekbe. Ez a következőkből állt:

Félig strukturált interjúk

Tizennyolc mélyinterjút készítettek a legfontosabb érdekelt felekkel, köztük a civil társadalom képviselőivel, jogi szakértőkkel és kutatókkal. Az interjúk a következőket vizsgálták:

- Az EU által finanszírozott projektekkel kapcsolatos tapasztalatok az alapvető jogok tiszteletben tartásával kapcsolatban
- A monitoringbizottságok és más felügyeleti mechanizmusok hatékonysága
- Az alapvető jogokkal kapcsolatos jogi és politikai keretek hiányosságai az uniós finanszírozásban

- A megfelelési mechanizmusok és az elszámoltathatósági struktúrák lehetséges javítása

Az interjúk félig strukturált formában készültek, ami lehetővé tette a rugalmasságot, ugyanakkor biztosította a kulcsfontosságú témakörök következetes érintését. Az interjúk leiratát tematikusan elemeztük, hogy azonosítsuk a közös mintákat, kihívásokat és ajánlásokat.

KONZULTÁCIÓS ÜLÉSEK

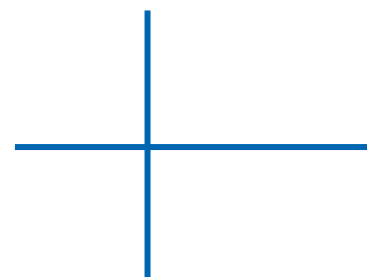
Két konzultációs ülést szerveztünk a civil társadalom és az emberi jogokat védő intézmények képviselőivel, annak érdekében, hogy az előzetes kutatási eredményeket validáljuk és a szakpolitikai ajánlásokat pontosítsuk. Az első, 2024 júliusában tartott találkozó az olyan projektek azonosítására összpontosítottunk, ahol az alapvető jogok megsértésére kerülhetett sor. A 2024 decemberében tartott második találkozó lehetőséget biztosított az érdekeltek számára a kezdeti kutatási eredmények áttekintésére és az érdekérvényesítő stratégiák megvitatására.

ADATOK HÁROMSZÖGELÉSE ÉS VALIDÁLÁSA

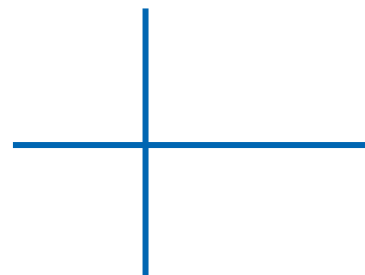
A megállapítások pontosságának és megbízhatóságának biztosítása érdekében a különböző forrásokból származó adatokat háromszögeltük. A kérdőívekre adott válaszokat, az interjúkból származó felismeréseket és a konzultációk eredményeit összevetettük a meglévő szakirodalommal, korábbi kutatási jelentésekkel és konkrét jogi esetekkel. Ahol csak lehetséges volt, az EU által finanszírozott konkrét projektek esettanulmányait a nyilvánosan elérhető projektdokumentumok és médiajelentések segítségével ellenőriztük.

Ez a módszertan a mennyiségi és minőségi adatok integrálásával átfogó képet nyújt arról, hogy az EU által finanszírozott projektek során hogyan sérülnek az alapvető jogok, és bizonyítékokon alapuló ajánlásokat tesz a monitorozási és értékelési mechanizmusok javítására. Ez a megközelítés különösen egyedülálló Magyarországon, ahol az uniós forrásokkal való rossz gazdálkodással kapcsolatos kutatások hagyományosan a korrupcióra és a pénzügyi szabálytalanságokra, nem pedig az alapvető jogok megsértésére összpontosítottak. A korábbi vizsgálatok jellemzően a csalás, a nepotizmus és a források helytelen elosztásának feltárására irányultak, és gyakran olyan esetekre hívták fel a figyelmet, amikor politikai kapcsolatokkal rendelkező vállalkozások részesültek uniós támogatásokból. Az EU által finanszírozott projektek által lehetővé tett rendszerszintű megkülönböztetés, szegregáció és az emberi jogok megsértése azonban nagyrészt feltáratlan maradt.

Ez a kutatás ráadásul egy különösen ellenséges környezetben zajlik, ahol a magyar hatóságok és a civilszervezetek közötti kapcsolat minden, csak nem együttműködő. Az elmúlt évtizedben a kormány aktívan igyekezett lejártni és korlátozni a független civil szervezetek munkáját, különösen azokat, amelyek az emberi jogok védelmében, a korrupcióellenes munkában vagy az uniós alapok ellenőrzésében vesznek részt. Jogi korlátozások, lejárato kampányok és intézményi akadályok jelentősen akadályozták a civil szervezetek lehetőségét, hogy részt vegyenek a hivatalos ellenőrzési mechanizmusokban, ami még kritikusabbá és még szükségesebbé teszi a független kutatásokat.

Ezen túlmenően az uniós forrásokkal kapcsolatban a közvélemény megítélése jelentős eltérést mutat. Ellentétben sok más uniós tagállammal, ahol az uniós támogatásokat szigorú felügyelet alá tartozó közpénznek gondolják, Magyarországon ezeket az alapokat gyakran a gazdagabb uniós országok külső pénzügyi injekcióinak tekintik, nem pedig a magyar lakosságot megillető forrásoknak. Ez az elszámoltathatóság széleskörű hiányát eredményezte, mivel mind a nyilvánosság, mind az intézmények nem kezelik ugyanolyan alaposan az uniós finanszírozású projekteket, mint a nemzeti finanszírozású kezdeményezéseket. Ha már az EU által finanszírozott projekteken belül a korrupció felismerése és kezelése jelentős késedelmet szenved, az alapvető jogok megsértésének tudatossága ezekben a projektekben még alacsonyabb.

A legfontosabb megállapítások összefoglalása

A FURI-kutatásban résztvevők többsége az Európai Bizottságot, az irányító hatóságokat és az érintett minisztériumokat jelölte meg az alapvető jogok betartásának ellenőrzéséért felelős elsődleges szereplőként. A legtöbben egyetértettek abban, hogy csak az Európai Bizottság által az állami hatóságokra gyakorolt nyomással lehet jelentős változást elérni az alapvető jogok megsértésének megelőzésében és kezelésében az uniós projektekben, a jelenlegi kormányzat alatt.

- * Összefoglalva, a válaszadók számos intézkedést javasolnak az alapvető jogok érvényesítésének javítása érdekében az EU által finanszírozott projektek esetében. Hangsúlyozzák a civil társadalom korai és érdemi bevonásának szükségességét a programtervezésbe, beleértve a partnerségi megállapodásokban és az operatív programdokumentumokban szereplő erősebb garanciákat a befogadás és az elszámoltathatóság biztosítása érdekében. A nyomomonkövetési folyamatokat egyszerűsíteni kell a túlzott dokumentáció csökkentésével, valamint az alapvető jogokra összpontosító helyszíni értékelések és független hatásvizsgálatok integrálásával.
- * A válaszadók emellett szigorú szankciókat – például a finanszírozás felfüggesztését vagy visszafizetését és a jövőbeli uniós finanszírozásból való kizárást – javasolnak az alapvető jogokat sértő projektek esetében, a jogsértés súlyosságától függő, többszintű büntetésekkel. Hangsúlyozzák, hogy a kapacitásépítéshez és az olyan kulcsfogalmak betartásának biztosításához, mint a deszegregáció és az kitagolás, elengedhetetlenek a közvéleményt tudatosító kampányok és a helyi szereplők és köztisztviselők számára szervezett speciális képzések.
- * Meg kell erősíteni az alapvető jogokon alapuló szervezetek és a terület-specifikus civil társadalmi csoportok közötti együttműködést, a hangsúlyt a hatékony tudásmegosztásra és az összehangolt érdekérvényesítésre helyezve. Emellett a panaszmechanizmusokat hozzáférhetőbbé és átláthatóbbá kell tenni, amit nemzeti és helyi szintű, a legjobb gyakorlatokra vonatkozó képzéseknek kell kísérnie.
- * Végezetül, a jogok esetleges megsértésére vonatkozó kockázatelemzés beépítése valamennyi finanszírozási felhívásba, valamint a befogadó pályázati iránymutatások segítik a projektek végrehajtását az uniós normákhoz igazítani, és a szociálpolitika valamennyi aspektusában biztosítani az alapvető jogokat.

A KÉRDŐÍV EREDMÉNYEI

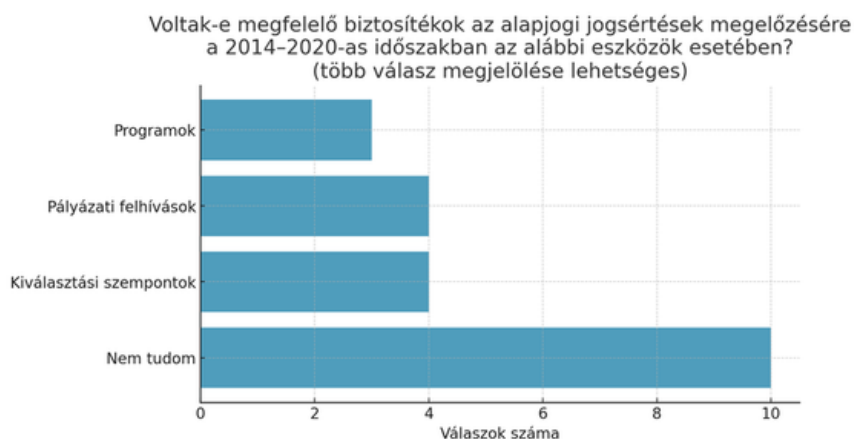
Miután a projektkonzorcium kérdőívet készített a 2014-2020-as és 2021-2027-es ciklusokban az uniós finanszírozású projektek során az alapvető jogok megsértéséről, a kérdőívet online terjesztették az eredeti célcsoportok közül a potenciális kutatási résztvevők körében. A különböző állami érdekelt felek bevonására tett többszöri erőfeszítések ellenére azonban a végső válaszadói kör eltér az eredeti céloktól (lásd a résztvevők összefoglaló leírását az 1. mellékletben):

Válaszadó csoport	Eredeti cél	Elért cél
az uniós források kezeléséért felelős nemzeti/regionális hatóságok	3	1
ágazati politikák (oktatás, szociális ügyek, egészségügy, lakhatás stb.)	3	0
civil társadalmi szervezetek	3	11
alapvető jogokkal foglalkozó szervek	3	0
közzolgáltatások (oktatás, szociális ügyek, egészségügy, lakhatás stb.)	3	1
az emberi jogok védelmével foglalkozó jogászok és szakemberek	3	2

1. táblázat.

A válaszadók többsége (60%) országszerte működő szervezeteket képvisel, 53,3%-uk roma közösségekkel, 53,3%-uk fogyatékkal élőkkel, 26,7%-uk pedig migráns háttérű emberekkel dolgozik. A legtöbb résztvevőnek van tapasztalata a monitoring bizottságokban (60%) és a projektvégrehajtásban, akár konzorciumvezetőként (60%), akár partnerként (33,3%). Ezen túlmenően a résztvevők egyharmada nyújtott be már panaszt a nemzeti hatóságokhoz, vagy indított jogi eljárást közigazgatási szervekkel szemben.

A kérdőív első részében a résztvevők az alapvető jogok megsértésének megelőzésére szolgáló biztosítékokról adtak véleményt.

1. ábra.

A kérdést kísérő megjegyzésmezőben több résztvevő is megemlítette a biztosítékok elérhetőségének fontos szempontjait:

- Az egyik résztvevő megjegyezte, hogy ebben az időszakban horizontális feltételként írták elő a megkülönböztetés tilalmát és a mindenki számára való hozzáférhetőség biztosításának követelményét. Ezeket **a garanciákat azonban nem értették meg széles körben, és a hatóságok nem segítették elő terjesztésüket**, így az alapvető jogok védelme nem valósult meg.
- Egy másik résztvevő szerint az **alapvető probléma a kulcsfogalmak tisztázatlansága**. Amikor a támogatási felhívások a társadalmi integrációra hivatkoztak ebben az időszakban, nem említették a szegregáció tilalmát. Ráadásul **a magyar jog nem határozza meg egyértelműen a deszegregáció fogalmát**. Például a nyíregyházi iskolai szegregációs ügyben a Kúria a szegregáció csökkentését úgy értelmezte, hogy az egyének szegregált környezetben maradhatnak, de jobb lakhatási körülmények között.
- Egy másik válaszadó szerint **nem volt rendszer a projektek nem szándékolt hatásainak nyomon követésére**, ami jelentős hiányosságot hagyott a felügyeletben. Az átlagpolgároknak nehézségekbe ütközött annak megállapítása, hogy hova nyújtsanak be panaszt, vagy hol férjenek hozzá a projektfelügyeleti mechanizmusokkal kapcsolatos információkhoz.
- Egy másik résztvevő megjegyezte, hogy a 2014–2020-as időszakban **a nyomon követési mechanizmusok nem voltak megfelelőek**. A szabálytalanságokat jelenteni lehetett az Európai Bizottságnak, az alapvető jogokkal kapcsolatos panaszokat be lehetett nyújtani az európai ombudsmanhoz, és szakpolitikai konzultációkat lehetett folytatni a Bizottsággal és az Európai Parlamenttel. Ezek az intézkedések azonban – különösen a Belső Biztonsági Alapok (Internal Security Fund – ISF) tekintetében – elégtelennek bizonyultak ahhoz, hogy megakadályozzák, hogy az uniós forrásokat az alapvető jogokat sértő magyar jogszabályokra és gyakorlatokra fordítsák.

2. ábra.

Az 1. és 2. táblázat összehasonlítása alapján a válaszadók szerint nem történt jelentős javulás a rendelkezésre álló garanciák terén. Néhány kulcsfontosságú válasz a kísérő megjegyzésmezőben a következő:

- Több válaszadó megemlítette, hogy bár az **alapvető jogokkal foglalkozó szervezetek részt vesznek a monitoringbizottságokban, nincs kellő befolyásuk**. Az Alapvető Jogokért felelős tisztviselők az Irányító Hatóságon belül nem rendelkeznek megfelelő ismeretekkel és eszközökkel. A jelenlegi nemzeti panaszmechanizmus teljesen alkalmatlan e problémák azonosítására, kivizsgálására és kezelésére. Ezen túlmenően a civil társadalom nincs tisztában a meglévő mechanizmusokkal, illetve nincs felkészülve arra, hogy azokat hatékonyan használja.
- Egy másik résztvevő szerint **nem értik eléggé az olyan kulcsfogalmakat, mint a megkülönböztetés és a hozzáférhetőség**.
- Az egyik résztvevő kiemeli, hogy **a helyi esélyegyenlőségi programok (magyarul HEP-ek) még mindig léteznek, de gyakorlati hatásuk nem egyértelmű**. Nincs bizonyíték arra, hogy az önkormányzatoktól megtagadják az uniós finanszírozást, ha nem javítják a kisebbségi csoportok körülményeit.
- Egy másik válaszadó szerint az alapok (például a Belső Biztonsági Alapok) programozása során **az alapvető jogokkal csak utólagos értékelések során foglalkoztak**, mivel a program elfogadásakor még nem működtek monitoringbizottságok. Jelenleg sokkal átláthatóbb és nyitottabb a munka szerintük. E válaszadó szerint azonban "sajnos ez nem mondható el minden esetben az Európai Bizottság képviselőiről, akik ugyan szakértők a pénzeszközök felhasználásában, de nem rendelkeznek kellő ismeretekkel az alapvető jogok területén, és munkájukat is politikai keretek határozzák meg.". Ugyanakkor a Monitoring Bizottság munkája nyilvánvalóan az érintett uniós források felhasználására korlátozódik, és nem sokat tehet, ha a terület törvényei és gyakorlata eredendően sérti az alapvető jogokat, és a kormány nem mutat szándékot az uniós joggal való összhang biztosítására".

Mivel a résztvevők többsége jelenleg is részt vesz a monitoringbizottságok munkájában, az alábbi táblázat jól szemlélteti, hogyan értékelik e mechanizmus hatékonyságát:

3. ábra.

A kérdőív második részében a válaszadók arról adtak tájékoztatást, hogy mely társadalmi csoportokat és szakpolitikai területeket érintik leginkább az alapvető jogok megsértése. A válaszadók több, mint fele tudott és tud jelenleg is 1-10 olyan projektről, amely potenciálisan sérti az alapvető jogokat, míg a legfontosabb szakpolitikai területek, ahol a válaszadók szerint a legtöbb jogsértés történik, a következők: menedékkérők befogadása (66,7 %), lakhatás (60 %), oktatás (53,3 5 %), városrehabilitáció (20 %). Ami az érintett társadalmi csoportokat illeti, a válaszadók szerint jelenleg a gyermekek (60 %) és a romák (60 %) a leginkább érintettek, míg a fogyatékkal élők (53,3 %) és a migráns háttérrel rendelkezők (50 %) szintén jelentősen érintettek.

A résztvevők a következő szubjektív válaszokat adták arra a kérdésre, hogy milyen alapvető jogok megsértése állandósul Magyarországon:

4. ábra.

AZ INTERJÚK LEGFONTOSABB MEGÁLLAPÍTÁSAI

A FURI-projekt keretében végzett 18 interjú az alapvető jogok garanciáit vizsgálta a 2014-2020-as és a 2021-2027-es programozási időszakokban. Emellett a megkérdezetteket arra kértük, hogy tegyenek ajánlásokat az uniós finanszírozású projektekben az alapvető jogok betartásának nyomon követésére és az esetleges jogsértések kezelésére.

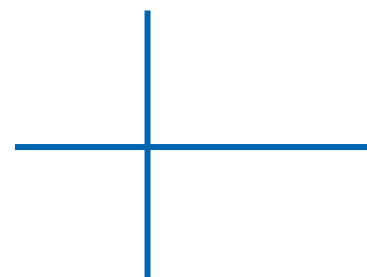
Mivel a független civil társadalmat a 2014-2020-as időszakban szisztematikusan kizárták a monitoringbizottságokból (további részletekért lásd a Háttérfejezetet), a megkérdezettek meglátásai elsősorban a jelenlegi időszakra vonatkoztak, és a monitoringbizottságokban való részvételük során szerzett tapasztalataikra épültek. Néhány interjúalany azonban kiemelte, hogy a nyilvános konzultációk minősége már ebben az időszakban is következetlen volt. Míg egyes konzultációk megfelelő ideig tartottak, és érdemi észrevételeket fogadtak el, addig más konzultációkat elsiettek, és a felülvizsgálati időszakok csak néhány napig tartottak, néha egybeesve az ünnepnapokkal, ami aláásta a hatékonyságukat.

Egy másik szakértő szerint ebben az időszakban egyes támogatási felhívások kialakítása miatt merültek fel problémák. A nyíregyházi esetben (amelyet az Irodalmi áttekintés és az irodalomkutatás részben részleteztünk) az önkormányzat pontosan követte a támogatási feltételeket, az eredmény mégis azt eredményezte, hogy az embereket az egyik

szegregált településről a másikra költöztették – ami a támogatási feltételekkel technikailag összhangban lévő intézkedés volt. Az interjúalany értelmezése szerint a probléma tehát nem a korrupcióban vagy csalásban, hanem a kormányzat által rosszul kidolgozott iránymutatásokban és felügyeleti mechanizmusokban rejlett. Ez rávilágít a 2014-2020-as időszakban a finanszírozási kritériumok és a végrehajtás tényleges szükségletekkel és alapvető jogokkal való összehangolásának biztosításával kapcsolatos rendszerszintű hiányosságokra.

Egy másik szakértő megjegyezte, hogy a 2014-2020-as ciklusban a felügyeletet várhatóan az ombudsman irányította volna, aki nem töltötte be megfelelően ezt a szerepet. Ezt szembeállították a jelenlegi ciklussal, ahol az EU Alapjogi Chartájának való megfelelés kötelező horizontális engedélyezési feltétel lett. Ez az elmozdulás szerintük a charta különböző rendelkezéseit jobban kikényszeríthetővé teszi.

Több interjúalany is hangsúlyozta, hogy a független civil delegáltak kötelező bevonása a 2021-2027-es ciklusban jelentős előrelépés. Ezeknek a küldötteknek, akiknek ismerniük kell a helyi viszonyokat, joguk és kötelességük felülvizsgálni az uniós finanszírozású projektek minden szempontját, a támogatás odaítélésének kritériumaitól kezdve a projektek végrehajtásáig. Továbbra is aggályos azonban, hogy a civil küldöttek elegendő hozzáféréssel rendelkeznek-e majd ahhoz, hogy a projektdokumentáció helyett a helyszíni tevékenységeket is megfigyelhessék.

A 2021-2027-es időszakot illetően a legfontosabb megállapítások a következők:

- A civil társadalom részvétele a monitoring bizottságokban: egy résztvevő megjegyezte, hogy bár a civil szervezetek képviseltetik magukat a monitoring bizottságokba, sok ilyen szervezet a kormányzati érdekekhez igazodik, ami aláássa a valódi felügyeletet. Ezáltal a kisebb számban képviselt független civil szervezetek csak korlátozottan képesek befolyásolni a döntéseket vagy hatékonyan foglalkozni az alapvető jogokkal kapcsolatos kérdésekkel. Megosztottak egy példát, ahol az érdekérvényesítő erőfeszítések egy alapvető jogokkal kapcsolatos kérdésen alapuló, uniós alapokkal kapcsolatos határozat felülvizsgálatához vezettek, ami jól mutatja a civil társadalom potenciális befolyását, ha a kérdéseket hatékonyan vetik fel.
 - Alapjogi tisztviselők: valamennyi ellenőrző bizottságban jelen vannak az úgynevezett alapjogi tisztviselők, akiknek feladata a panaszok kezelése. Egy interjúalany konkrét esetet említett, amikor egy projektet nem a jóváhagyott helyszínen hajtottak végre, ami a dokumentáció és a valóság közötti eltéréseket tárta fel. E mechanizmusok ellenére a civil társadalom tagjainak befolyása ezekben a bizottságokban továbbra is korlátozott, mivel nincs döntési jogkörük, és többnyire megfigyelői szerepet töltenek be.
 - Panaszkezelési mechanizmusok: a panaszok kezelésére szolgáló jelenlegi eljárást az átláthatóság és a civil részvétel hiánya miatt kritizálják. A civil tagok sem az eljárás során, sem azt követően nem kapnak hozzáférést a panaszokhoz vagy a vizsgálat eredményeihez. Bár léteznek olyan erőfeszítések, mint például az alapjogi tisztviselők képzésének fejlesztése, ezeket eddig nem hajtották végre. A jelenlegi, korrupcióra összpontosító panaszmechanizmus, az emberi jogokra összpontosító rendszer helyett, nem tekinthető megfelelőnek. Ezt az eszközt alkalmatlannak tartják az alapvető jogok megsértésének kezelésére.
 - Az ombudsman szerepe: az ombudsmani hivatallal kapcsolatban vegyes tapasztalatok hangzottak el. Pozitív visszajelzéseket kaptak a nemzeti kisebbségi ombudsmanról a jogsérelmek kezelése terén, de aggodalmak merültek fel a proaktív intézkedések és a nyomon követés általános hiánya miatt az uniós alapokkal kapcsolatos kérdések kezelésében. Az egyik résztvevő azt is megjegyezte, hogy a fogyatékosügyei tanácsadó testületet, amelynek célja a fogyatékosokkal élők jogairól szóló ENSZ-egyezmény magyarországi végrehajtásának felügyelete, az ombudsman vezeti, akinek az lenne a feladata, hogy koordinálja az érdekvédelmi és civil szervezetekkel a jelentéstételt arról, hogy Magyarország hogyan tartja be az egyezményt. A fogyatékosági jogokkal kapcsolatos aktuális kérdések megvitatására azonban ritkán került sor az elvárt ülésekre, az elmúlt egy-másfél évben mindössze két alkalommal, és ezeken az üléseken nem születtek érdemi eredmények. Ez arra utal, hogy jelentős szakadék tátong a testület elvárt szerepe és tényleges működése között.
 - Kiemelt projektek: számos operatív programban a kiemelt projektek előnyben részesítik a pályázók egy típusát, például a hitéleti szervezeteket. Egy interjúalany megjegyezte, hogy egyes kormány által támogatott szervezetek, különösen a karitatív szervezetek, előnyben részesülnek másokkal szemben, és így más civil szervezetek kirekesztődnek.
-

- A politikai akarat hiánya: a jogi keretek és az alapvető jogoknak az uniós kiadások nyomon követése során történő figyelembevétele ellenére ezek gyakorlati érvényesítését a nem megfelelő politikai akarat akadályozza. Példaként említhető a szegregált iskolák további működése annak ellenére, hogy az uniós forrásokból támogatni lehetne a bezárásukat, különösen ha figyelembe vesszük, hogy az állami iskolák működtetését a kormány központosította.

A résztvevők által a konzultáció során megfogalmazott ajánlások több témakörben foglalhatók össze:

1. A civil társadalom bevonása a programtervezésbe

- Biztosítani kell, hogy a civilszervezetek már az operatív programok kidolgozásának legkorábbi szakaszában hozzájárulhassanak az alapvető jogok védelme érdekében.
- A partnerségi megállapodásokban erősebb garanciákra van szükség a befogadás, az elszámoltathatóság és az alapvető jogok szigorú nyomon követésének előmozdítása érdekében.
- Legalább 60 napot kell biztosítani a konzultációs folyamatokra, hogy biztosítsák az érdemi részvételt.

2. Monitoring és hatásvizsgálat

- A monitoringbizottsági folyamatok egyszerűsítése és javítása, például a túlzott mennyiségű dokumentáció megosztásának elkerülése a monitoringbizottságok ülései előtt 10 nappal történő felülvizsgálat céljából.
- Végezze el a monitoringbizottságokban folyó munka értékelését, és az eredmények alapján tervezzen meg egy átdolgozott hatáskörökkel rendelkező, nagyobb részvételen alapuló folyamatot, például az alapvető jogokkal kapcsolatos panaszok kivizsgálásában. A kormánynak méltányos díjazást kell nyújtania a monitoringbizottságok tagjainak és szervezeteiknek az érdekérvényesítő munkájáért.

- A helyszíni projektértékelési kapacitás fejlesztése a kormányzati, az uniós és a civil szektor erőforrásainak egyesítésével. Ahelyett, hogy kizárólag adminisztratív, papír alapú ellenőrzésekre támaszkodnánk, a folyamatnak előnyére válna a helyszíni ellenőrző látogatások és a projekt végrehajtóival való folyamatos kommunikáció, az alapvető jogok kapcsán is.
- A független hatásvizsgálatok gyakoriságának és alaposágának növelése, a civil társadalom bevonásával és az alapvető jogokra való különös tekintettel. A kiemelt projekteket különösen folyamatosan nyomon kell követni, és az alapvető jogoknak való megfelelés alapján kell értékelni.

3. Erősebb együttműködés a civil társadalmi csoportok között

- A jogvédő szervezetek (pl. Amnesty International, Helsinki Bizottság) és a terület-specifikus civil szervezetek (pl. fogyatékkal élők, romák) közötti együttműködés elősegítése a nyomon követés és az érdekérvényesítés érdekében. Ezt a feladatot az ombudsmani hivatal vehetné át.
- Meg kell erősíteni a tudásmegosztási mechanizmusokat a jogvédelemmel foglalkozó szervezetek és az érintett közösségekben közvetlenül dolgozók között.

4. Panasztételi mechanizmusok

- Szükséges a helyi és uniós panasztételi mechanizmusok ismertségének és hozzáférhetőségének növelése, hogy biztosítsuk azok hatékony kihasználását.
- Szükséges a panaszmechanizmusok nemzeti és helyi szintű végrehajtásával kapcsolatos bevált jó gyakorlatok és képzések támogatása.

5. Szankciók és elszámoltathatóság

- Szigorú szankciók alkalmazása, beleértve a pénzeszközök felfüggesztését vagy visszafizetését az alapvető jogok megsértése vagy korrupció esetén.
- A jogsértések súlyosságát figyelembe vevő, többszintű szankciók bevezetése (pl. szándékos visszaélés a pénzeszközökkel szemben az adminisztratív hibákkal).
- Olyan mechanizmusok kialakítása, amely megakadályozza, hogy a visszaesők hozzáférjenek a jövőbeli uniós finanszírozási ciklusok forrásaihoz.

6. Oktatási és figyelemfelkeltő kampányok

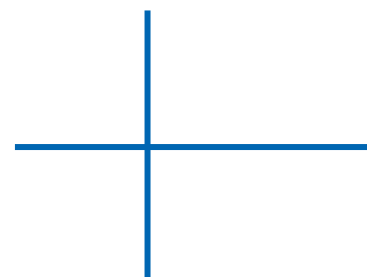
- Tájékoztató kampányok lefolytatása a polgárok alapvető jogokról és a jogsértések bejelentésének módjáról való felvilágosítása érdekében.
- Speciális képzések bevezetése, például kapacitásépítés a helyi szereplők számára a projektfejlesztés és -irányítás területén.
- A jobb hozzáférhetőség érdekében az ajánlattételi felhívásokban szükség van arra, hogy könnyen emészthető szöveget és több vizuális anyagot tartalmazzanak. Emellett a sikeres projektek példáinak bemutatása arra ösztönözheti a pályázókat, hogy a már megvalósított projektek alapján saját ötleteket dolgozzanak ki.

7. Inkluzív és jogközpontú programtervezés

- Kockázatelemzés elvégzése az esetleges alapjogok megsértésére vonatkozóan valamennyi finanszírozási felhívás esetében, és a biztosítékok beépítése a pályázati eljárásba.
- Olyan pályázati iránymutatások kidolgozása szükséges, amelyek hangsúlyozzák az inkluzivitást és foglalkoznak a konkrét alapvető jogokkal kapcsolatos csoportokkal (pl. romák, fiatalok jogai, gyermekvédelem).

8. Kötelező képzés az érdekelték számára, támogatás a forráshiányos érdekelték számára

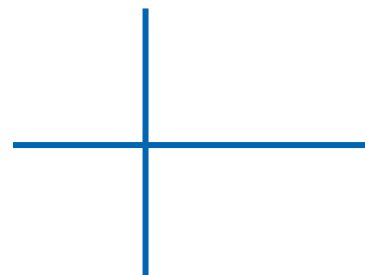
- A programok végrehajtói és a köztisztviselők számára az alapvető jogokról és az inkluzív gyakorlatokról szóló képzés előírása. Ezeknek a képzéseknek foglalkozniuk kell a kulcsfogalmak meghatározásával is, mint például a deszegregáció, a kitagolás stb., mivel a nemzetközileg elfogadott meghatározások ismerete még szakmai körökben is korlátozott.
- Folyamatos támogatás nyújtása a kis, forráshiányos önkormányzatoknak és civil szervezeteknek, hogy az alapvető jogok témaköre mellett hatékonyan tudjanak eligazodni a finanszírozási és jelentéstételi folyamatokban.

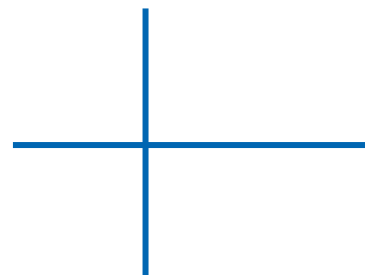
A KONZULTÁCIÓS ÜLÉSEK LEGFONTOSABB MEGÁLLAPÍTÁSAI

Az interjúkat és a kérdőíveket a civil társadalom érintettjeinek részvételével tartott konzultációs ülések egészítették ki. Az első, 2024 júliusában tartott találkozón a romák jogainak szakértői vettek részt, hogy tájékoztassák az interjúkat és a kérdőívek kidolgozásáról, valamint hogy azonosítsák azokat a projekteket, amelyekben az alapvető jogok megsértése felmerülhetett. A második, 2024 decemberében a roma és fogyatékkal élő emberek jogaival foglalkozó szakértők és gyakorlati szakemberek részvételével tartott találkozón a résztvevők áttekintést kaptak az előzetes kutatási eredményekről. A találkozók legfontosabb megállapításai a következők voltak:

- Az alapvető jogokat potenciálisan sértő projektek azonosítása a civil társadalom, a média és a szélesebb nyilvánosság kiemelt figyelmét igényli. A civilszervezetek és a független média azonban gyakran erőforrás-korlátokkal és a rugalmas finanszírozáshoz való korlátozott hozzáféréssel szembesülnek, ami akadályozza őket abban, hogy szisztematikus erőfeszítéseket tegyenek, például helyszíni látogatásokat és interjúkat készítsenek a közösség tagjaival. Mindeddig csak néhány esetben került sor jogorvoslatra. Ennek megoldása érdekében a civil társadalom és a "watchdog" szervezetek kapacitásának kiépítése, valamint az Európán belüli tapasztalatcsere lehetőségeinek előmozdítása az emberi jogokat támogatók és az Európai Bizottság számára is prioritást kell, hogy élvezzen. Az információkhoz való jobb hozzáférés és az adatok átláthatóságának fokozása a civil társadalmi szervezeteket is képessé tenné a hatékonyabb érdekérvényesítésre.
- A résztvevők kiemelték, hogy a civil szervezetek képviselői gyakran szkeptikusak a jogi érdekérvényesítés és a pereskedés hatékonyságát illetően az alapvető jogok megsértésének kezelésében az EU által finanszírozott projektek keretében. Ez a szkepticizmus a jogi eljárások hosszadalmas jellegéből fakad, amelyek gyakran túlnyúlnak az aktuális uniós programozási cikluson, és hatásuk a következő hétéves finanszírozási időszakra korlátozódik. Ennek orvoslására gyorsabb beavatkozásokra, például az Európai Bizottság helyszíni látogatásaira van szükség a projektek folyamatos nyomon követése érdekében a végrehajtás során, az alapvető jogok esetleges megsértését bejelentő megfigyelőcsoportok kérésére.
- Az érdemi részvétel elvének minden uniós programozást meg kell alapoznia. A civilszervezeteket a teljes programozási ciklusba be kell vonni, és az Európai Bizottságnak szigorúbb kritériumokat kell érvényre juttatnia az érdemi részvétel és a nyomon követési mechanizmusok tekintetében. Emellett a programok előkészítéséért, tervezéséért és nyomon követéséért felelős szervezetek tagjainak kötelező képzést kellene kapniuk a marginalizált csoportok alapvető jogairól.
- A résztvevők hangsúlyozták továbbá, hogy az uniós forrásokat nem szabad diszkriminatív feltételek fenntartására vagy megteremtésére felhasználni. Azokat a pályázókat, akik olyan projekteket javasolnak, amelyek fenntartják a szegregációt vagy más diszkriminatív gyakorlatokat, ki kell zárni a finanszírozásból az előzetes feltételek, pl. szegregált intézmények értékelése során.

- Végül a résztvevők megjegyezték, hogy a fejlesztési projektek nem elszigetelten működnek. Magyarországon 2010 óta a különböző szociálpolitikák nincsenek összhangban a befogadás elvével, és olyan rendszerszintű akadályokat hoznak létre, amelyeket az EU által finanszírozott projektek nem tudnak teljes mértékben ellensúlyozni, még akkor sem, ha megkülönböztetés nélkül hajtják végre őket. Ezért az uniós kiadások nyomon követésének magában kell foglalnia egy szélesebb körű környezeti elemzést, amely figyelembe veszi az állami politikák hatását a szociálpolitika valamennyi területén, beleértve az oktatást és a lakhatást is.

A kutatáson alapuló legfontosabb ajánlások

Az EU felügyeleti intézményi kapacitásának megerősítése

Egy teljesen új struktúra létrehozása helyett az erőfeszítéseknek inkább a meglévő uniós szervek – például az Európai Csalás Elleni Hivatal (OLAF), az Európai Számvevőszék, az Európai Ügyészség és az Európai Bizottságon belüli megfelelő egységek – pénzügyi felügyeletével és csalásmegelőzésével megbízott uniós szervek kapacitásainak megerősítésére kell összpontosítaniuk. Ezeket az intézményeket fel kell készíteni arra, hogy szisztematikusan nyomon követhessék az alapvető jogok tiszteletben tartását az EU által finanszírozott projektekben, különösen azokban, amelyek marginalizált közösségeket érintenek. Ez célzott képzéssel, megerősített megbízatásokkal, valamint a helyi roma civil szervezetekkel és a civil társadalom figyelőszervezeteivel való strukturált együttműködés kialakításával érhető el. A rendszeres helyszíni látogatásokat és az érintett közösségekkel való közvetlen kapcsolattartást be kell építeni a nyomon követési rutinokba, hogy javuljon a jogsérelmek korai felismerése, és biztosítható legyen a reagáló, tájékozott fellépés. E szervek ilyen módon történő megerősítése segít áthidalni az uniós szintű felügyelet és a helyi valóság közötti szakadékot.

Az átláthatóság és az adatokhoz való hozzáférés megerősítése

Kötelezően közzé kell tenni a projektek hatásvizsgálatait, beleértve az alapvető jogoknak való megfelelés értékelését is. Ez lehetővé tenné a független kutatók, a civil társadalom és az érintett közösségek számára annak ellenőrzését, hogy az EU által finanszírozott projektek megfelelnek-e az emberi jogi kötelezettségeknek. Emellett javítani kell az adathozzáférési protokollokat, hogy megkönnyítsék a rendszerszintű jogsértések hosszú távú nyomon követését.

A civil társadalom független részvételének biztosítása a helyi szintű ellenőrző bizottságokban.

A civil társadalom képviselőinek kiválasztása a monitoringbizottságokban világos, átlátható kritériumok alapján kell, hogy történjen, hogy a kormányhoz közel álló szervezetek ne dominálhassanak a folyamatban. A civil társadalmi szereplőknek valódi döntéshozatali jogkört kell biztosítani, nem csupán megfigyelői státuszt, és hozzáférést kell biztosítani számukra a projektekkel kapcsolatos valamennyi dokumentumhoz és döntéshozatali folyamathoz. Célzott uniós forrásokkal is támogatni kellene e független, helyi szintű, informátorok által felügyelt szervezetek munkáját.

Az alapvető jogok nyomon követésének beépítése a projekttervezésbe és -végrehajtásba

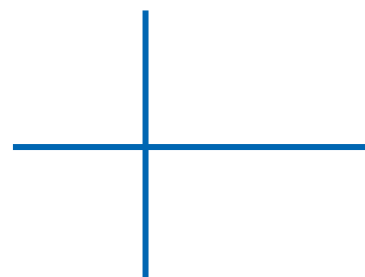
Az alapvető jogi kockázatértékelésnek a projektek jóváhagyási folyamatának kötelező részévé kell válnia, megakadályozva, hogy olyan kezdeményezésekre ítéljenek oda finanszírozást, amelyek erősítik a megkülönböztetést vagy a szegregációt. A projektek végrehajtása során rendszeres helyszíni ellenőrző látogatásokat kell tenni a tényleges hatások felmérése érdekében, ahelyett, hogy kizárólag az önbevalláson alapuló megfelelésre hagyatkoznának.

A panaszmechanizmusok hatékonyságának növelése

Egyértelmű, hozzáférhető és végrehajtható panaszrendszert kell létrehozni, amely biztosítja, hogy az EU által finanszírozott projektekben az alapvető jogok megsértésével kapcsolatos aggályokat megfelelően vizsgálják és intézkednek. A rendszernek garantálnia kell a bejelentők védelmét, és technikai és jogi segítséget kell nyújtania a jogorvoslatot kereső érintett közösségeknek.

Az alapvető jogokkal és a felelősségteljes kormányzással kapcsolatos tudatosság növelése.

Az oktatási rendszereknek olyan strukturált programokat kell integrálniuk, amelyek az alapvető jogok és a jó kormányzás tudatosítását már kisgyermekkortól kezdve elősegítik. Az iskoláknak olyan értékeket kell hangsúlyozniuk, mint az integritás, az elszámoltathatóság és az átláthatóság, olyan tanterveken keresztül, amelyek valós esettanulmányokat, interaktív tanulást és polgári szerepvállalási projekteket tartalmaznak. Azáltal, hogy a fiatal generációkat kritikus gondolkodási készségekkel és etikai tudatossággal ruházzák fel, jobban felkészülnek a társadalomban tapasztalható korrump gyakorlatok felismerésére és kikezdésére. Emellett a civil társadalommal és a megfigyelő szervezetekkel való együttműködés révén a diákok első kézből szerezhetnek betekintést a jó kormányzás fontosságába és a visszaélések bejelentésére rendelkezésre álló mechanizmusokba is.

Azoknak a projekteknek a listája, amelyek esetében az alapvető jogok megsértését feltételezték / megerősítették.

EFOP-3.1.5-16-2016-00001 -A korai iskolaelhagyás által veszélyeztetett intézmények támogatása^[71]

- Az uniós alap típusa: Európai Szociális Alap
- Kedvezményezett: Oktatási Hivatal
- Költségvetés: 11 623 516 728 HUF
- A végrehajtás éve: 2017-2021
- Célcsoport: oktatási intézmények
- Helyszín: A helység: Szolnok megye
- Célkitűzés: A projekt célja a közoktatási intézmények széles spektrumát – az óvodától a középiskoláig – lefedő komplex és célzott intézményfejlesztési programok támogatása volt, a regionális és helyi szintű oktatási szakmai szolgáltatások rendszerének fejlesztése, valamint az ágazati és helyi közösségi partnerségek hozzájárulása révén. A fejlesztésnek a korai iskolaelhagyás megelőzése érdekében megelőző, minőségi és inkluzív kisgyermekkorai nevelési tevékenységeket kellett volna eredményeznie az óvodai intézményekben, amelyek a végzettség nélküli iskolaelhagyás csökkentését célzó intézkedésekhez kapcsolódnak, valamint a végzettség nélküli iskolaelhagyás, a szegregált oktatás és a nemzeti kompetenciateszteken alulteljesítő, kiválasztott közoktatási intézményekben, amelyeknél fennáll a végzettség nélküli iskolaelhagyás, a szegregált oktatás és a nemzeti kompetenciateszteken alulteljesítés kockázata. E programok révén csökkenteni kellett volna a tanulók lemorzsolódásának kockázatát, a tanulóknak segítséget kellett volna nyújtani a képesítések, a munkaerőpiac számára alapvető és foglalkoztatható kompetenciák és a 21. századi készségek megszerzésében, valamint biztonságos és befogadó iskolai környezetet kellett volna teremteni. A projekt^[72] értékelése szerint az EFOP-3.1.5 projektben részt vevő iskolák tanulói körében (2017-ben a hatodikosok, 2019-ben a nyolcadikosok), bár a matematika teszteredmények jelentősen javultak a családi háttér és a kompetenciamérés eredményei alapján kiválasztott kontrollcsoporthoz képest, a szegregáció mértéke a program során nem változott, sőt enyhén nőtt.

Az EFOP-3.1.5-16 program, az egyik legnagyobb uniós finanszírozású oktatási kezdeményezés, amely a korai iskolaelhagyókra és a hátrányos helyzetű diákokra irányul, nem foglalkozott az alapvető jogok megsértésével, különösen a szegregációval. A hátrányos helyzetű tanulók szegregációs mutatója 2010 és 2020 között jelentősen emelkedett, és a program 2016-os indulásakor már riasztó szintet ért el.

A szegregáció elleni küzdelemről szóló uniós jegyzőkönyv kifejezetten kimondja, hogy bár a magas színvonalú inkluzív oktatás biztosítása alapvető fontosságú, azt a területi szegregáció kezelésére irányuló erőfeszítéseknek kell kísérniük, mivel a két kérdés szorosan összefügg. Az EFOP-3.1.5-16 azonban nem tartalmazott érdemi deszegregációs intézkedéseket,

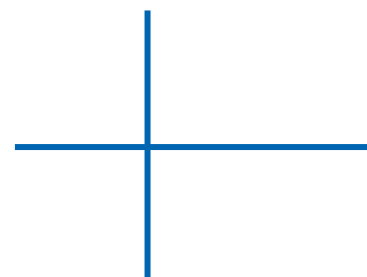
[71] <https://www.palyazat.gov.hu/eredmenyek/tamogatott-projektek/1098120201>

[72] GKI Gazdaságkutató Zrt., Kopint-Tárki Zrt. (2022). Az EU által finanszírozott oktatási programok értékelése a végzettség nélküli iskolaelhagyás csökkentése érdekében. Letölthető a [72\] GKI Gazdaságkutató Zrt., Kopint-Tárki Zrt. \(2022\). Evaluation of EU-funded educational programs to reduce school dropout without a qualification. Retrieved from https://www.palyazat.gov.hu/informacio/ertekelesek/szechenyi-2020-ertekelesei/tematikus-clkitzs-szint-rtkelsek-vgzettsg-nlkli-iskolaelhagys-cskkentse-rdekben-lefolytatott-unis-finanszrozs-oktatsi-programok-rtkelsehonlaprol](https://www.palyazat.gov.hu/informacio/ertekelesek/szechenyi-2020-ertekelesei/tematikus-clkitzs-szint-rtkelsek-vgzettsg-nlkli-iskolaelhagys-cskkentse-rdekben-lefolytatott-unis-finanszrozs-oktatsi-programok-rtkelsehonlaprol)

és a területi szegregáció csökkentésére irányuló szélesebb körű erőfeszítésekkel sem volt összehangolva. Az oktatási ágazatban nem azonosítottak párhuzamos, az EU által finanszírozott, a deszegregációt célzó kezdeményezéseket, és a magyar Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégia (NTFS) szóló előrehaladási jelentések megerősítik, hogy 2019 végére a deszegregációs erőfeszítésekben részt vevő intézmények száma továbbra is nulla volt – annak ellenére, hogy eredetileg 50, később 100-ra emelt célt tűztek ki.

Az ágazatok közötti integráció hiánya és a hatékony deszegregációs eszközök alkalmazásának elmulasztása azt jelentette, hogy az EFOP-3.1.5.5-16 a méretének ellenére végső soron inkább megerősítette a meglévő egyenlőtlenségeket, mintsem csökkentette azokat. Azáltal, hogy a program nem kapcsolta össze az oktatási támogatást a területi deszegregációs politikákkal, a hátrányos helyzetű gyermekek továbbra is szegregált környezetben maradtak, ami ellentmondott az EU inkluzív oktatásra és esélyegyenlőségre vonatkozó elveinek. Ennek eredményeképpen a magyarországi oktatásra valaha elkülönített egyik legjelentősebb összegű uniós forrás nem teljesítette az alapvető jogokkal kapcsolatos kötelezettségeit, és elszalasztott egy kritikus lehetőséget a rendszerszintű diszkrimináció kezelésére.

- Megsértett alapvető jogok:
 - **Oktatáshoz való jog (14. cikk)** – A program nem foglalkozott az iskolai szegregációval, ami korlátozza a hátrányos helyzetű tanulók minőségi, inkluzív oktatáshoz való hozzáférését.
 - **Megkülönböztetésmentesség (21. cikk)** – A romák és a szociálisan hátrányos helyzetű tanulók elkülönítése sérti az egyenlő bánásmód elvét az oktatásban.

EFOP-2.4.1-16-2017-00009 - Veled - Érted - Lakhatási alprojekt a szegregált élethelyzetek kezelésére^[73]

- Az uniós alap típusa: Európai Regionális Fejlesztési Alap
- Kedvezményezett: Kisvaszar önkormányzata
- Költségvetés: 199 701 146 HUF
- A végrehajtás éve: 2018-2021
- Célcsoport: 43 szegregált körülmények között élő személy
- Helyszín: A helység: Kisvaszar
- Célkitűzés: A lakhatási intervenciós terv alapvető célja az volt, hogy segítsen megoldani a célterületen szegregált lakásokban és mélyszegénységben élő emberek lakhatási problémáit. A terv célja a szegregáció megszüntetésére irányuló folyamatok elindítása és megerősítése, új szociális bérlakások építésének tervezése volt.

Ez az eset egyértelmű példája annak, hogy az uniós forrásokat olyan programokra használták fel, amelyek sértették az alapvető jogokat. A roma integrációra szánt pénzt olyan képzésekre és rendezvényekre költötték, amelyek gyakran csak papíron léteztek, és nem is folytak tényleges tevékenységek. Ezek a képzések eredetileg a társadalmi befogadás előmozdítását és a roma közösség életkörülményeinek javítását célozták, azzal a céllal, hogy oktatáson, szakképzésen keresztül munkalehetőséget teremtsenek Kisvaszaron. Mindezen visszaélésekre akkor derült fény, amikor egy roma család felvette a kapcsolatot Hadházy Ákos független parlamenti képviselővel. Elmondták és megmutatták, hogy az ő és mások házáat is felújítanák a projekt keretében. A házra ki is tettek egy táblát, hogy a projekt elkezdődött, kisebb munkálatokat el is végeztek, de később közölték velük, hogy a pénzt már elköltötték, és nincs pénz a házuk befejezésére, pedig a falak egy részéről már leszedték a vakolatot, az ajtókereteket kiszedték. A képzések valódi hatását nem lehet kimutatni.

[73] <https://www.palyazat.gov.hu/eredmenyek/tamogatott-projektek/1703810201>

[74] See more: [Több száz programot szerveztek Kisvaszar községben](#)

A projekt keretében épült néhány ház, de ezek a falu szélén vannak, a lehető legtávolabb a falu elérhető szolgáltatásaitól (óvoda, buszmegálló). Az is nagyon fontos, hogy a Transparency International Magyarország ^[74] több cikke szerint erős a gyanú, hogy a projekt az eredeti céllal ellentétben nem járult hozzá a deszegregációhoz.

[74] Transparency International Magyarország. (2021. április 17.). Az Európai Unió támogatások felhasználása Magyarországon - Korrupciós túrát tartottunk Hadházy Ákos vezetésével. Transparency International Magyarország. Retrieved from: <https://transparency.hu/hirek/az-europai-unios-tamogatások-felhasználása-magyarországon-korrupciós-turat-tartottunk-hadhazy-akos-vezetesevel/>

A fotókat Hadházy Ákos országgyűlési képviselő és csapata készítette, személyes látogatásai során.

Megsértett alapvető jogok:

- **A magán- és családi élet tiszteletben tartása (7. cikk)** – A lakhatási beavatkozások helytelen kezelése miatt a roma családokat nem megfelelő lakhatás és bizonytalanság fenyegeti.
- **Megkülönböztetésmentesség (21. cikk)** – A projekt nem segítette elő a deszegregációt, ehelyett fenntartotta a roma közösségek területi szegregációját.

EFOP-2.4.1-16-2017-00018 -Komplex települési program Körömben ^[75]

- Az uniós alap típusa: Európai Regionális Fejlesztési Alap
- Kedvezményezett: Köröm önkormányzata
- Költségvetés: 200 000 000 HUF
- A végrehajtás éve: 2018-2021
- Célkitűzés: A lakhatási integrációval kiegészített komplex program eredményeként a miskolci járás szociálisan leginkább leromlott településrésze számos, különböző, mégis egymást kiegészítő fizikai és humán körülményében egyidejűleg és együttműködve újulna meg és gazdagodna. A projekt keretében tervezett projektelemek: 1. Szolgáltatóház bővítése 2. Állami tulajdonú ingatlan megvásárlása szegregált területen, szükséglakás rekonstrukciója és szociális bérlakások építése 3. Magántulajdonban lévő lakóépület megvásárlása és felújítása, kétlakásos szociális bérlakás építése 4. Állami és magáningatlan megvásárlása és felújítása szociális bérlakás céljára 5. Egy kisméretű futballpálya építése közterületen és egy kiszolgáló épület (öltöző WC-vel). Amint arról az újságírók beszámoltak, a lakók arra panaszkodtak^[76], hogy a projekt nem oldotta meg a rendelkezésre álló folyóvíz kérdését, nem kaptak fedett mosdót, és a megépített

[75] <https://www.palyazat.gov.hu/eredmenyek/tamogatott-projektek/1726290201>

[76] <https://rti.hu/belfold/2022/04/20/korom-roma-kozosseg-szegregatum-unios-penzek-elkoltese>

mosdóhelyiségeket nem használták, tekintettel arra, hogy a helyi közösség nem hajlandó levenni a ruháit és kimosni őket ilyen közösségi helyiségekben, mások jelenlétében. A rendelkezésre álló információk alapján erős a gyanú, hogy a projekt az eredeti céljával ellentétben nem járult hozzá a szegregáció megszüntetéséhez, így fenntartotta a szegregációt, ami ellentmond a Chartának.

- Megsértett alapvető jogok:
 - **Emberi méltóság (1. cikk)** - A folyóvízhez való hozzáférés és a megfelelő higiéniai feltételek hiánya az új lakásokban sértette a méltóságteljes élethez való jogot.
 - **Megkülönböztetésmentesség (21. cikk)** - A roma közösségek folyamatos szegregációja ellentétes az EU megkülönböztetésellenes elveivel.

TOP-6.7.1-16-NY1-2017-00001 - Szociális városrehabilitáció Nyíregyháza szegregált területein^[77]

- Az uniós alap típusa: Európai Regionális Fejlesztési Alap
 - Kedvezményezett: Nyíregyháza önkormányzata
 - Költségvetés: 1 726 000 000 HUF
 - A végrehajtás éve: 2018-2021
 - Célcsoport: Nyíregyházán szegregált körülmények között élő romák
 - Helyszín: A helység: Nyíregyháza
-
- Célkitűzés: A projekt alapvető célja a Nyíregyháza hátrányos helyzetű városi területeken élő emberek életkörülményeinek javítása a fizikai infrastruktúra megújításával a társadalmi integráció érdekében közösségi és egyéni szinten. Ezen általános célkitűzésen belül a konkrét célok a következők voltak: 1. Javuló lakhatási körülmények, 2. Erős közösségi kohézió akcióterületi és települési szinten, 3. Egyenlő hozzáférés a magas színvonalú szociális, egészségügyi és egyéb közszolgáltatásokhoz, 4. Javuló közbiztonság.

A projekt célja az volt, hogy a lakosokat kiköltöztessék a Keleti-telepről. Bár ez a telep viszonylag központi helyen, a városközpont közelében található, a pályázati dokumentáció kiemelte, hogy a túlszűfolt, önkormányzati tulajdonú szociális lakások 92,4%-a alacsony színvonalú, és már nem felújítható. Az önkormányzat lakásszerződése szerint 2018-ban, a projekt indulásakor legalább 204 ember lakhatott volna a lakótelepen, de a tényleges lakosok száma ennél magasabb lehetett, mivel nem feltétlenül volt mindenki regisztrálva.

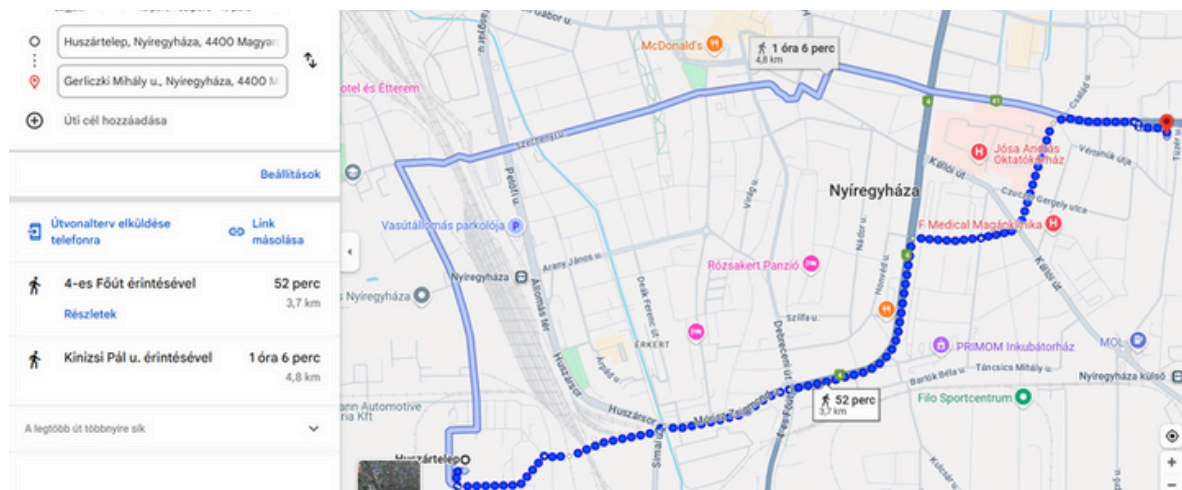
Hogy a Keleti-telepről kiköltöző családoknak legyen hol lakniuk, az önkormányzat lakásokat újítt fel a Huszár-telepen. Az önkormányzat szerint 49 család költözött ide, de a helyi civil szervezetek több mint 60 családról tudnak. A problémát az jelenti, hogy a Huszár-telep a város stratégiai

[77]<https://www.palyazat.gov.hu/eredmenyek/tamogatott-projektek/1703810201>

dokumentumaiban is szegregált területként szerepel. Tehát a program és így az uniós források a szegregáció növelésére, nem pedig csökkentésére használták fel. Az új helyet még a pályázati összefoglaló is úgy írja le, hogy "fizikailag szegregált, a város fő szövetétől egy vasútvonal választja el". Ráadásul itt található egy egyházi iskola is, amelynek szegregált működése miatt 2016-ban kötelezettségszegési eljárást indított Magyarország ellen az Európai Bizottság. Más szavakkal, a gyerekek szegregált iskolába jártak.

A projekt vizsgálatát követően az Európai Bizottság arra a következtetésre jutott, hogy a program megsértette a megkülönböztetés elleni szabályokat, és hozzájárult az óvodás és iskoláskorú gyermekek oktatási szegregációjához.^[78]

A Keleti-telep és a Huszártelep kényszer-áttelepítése közötti távolság.

A Huszártelepen lévő szegregált terület felújítása előtt és után.

[78] 444.hu. (2022, January 7). Másfél milliárdot bukott az állam, mert Nyíregyházán uniós pénzből szegregálták a romákat. <https://444.hu/2022/01/07/masfel-milliardot-bukott-az-allam-mert-nyiregyhazan-unios-penzbol-szegregaltak-a-romakat>

Az "integrációs projekt" előtt és után a Keleti-telepen (Kelet-telep)

Az "integrációs projekt" előtt és után a Keleti-telepen (Kelet-telep)

Megsértett alapvető jogok:

- **Az oktatáshoz való jog (14. cikk)** - A roma családok áttelepítése iskolai szegregációt eredményezett, ami korlátozta a gyermekek inkluzív oktatáshoz való hozzáférését.
- **Megkülönböztetésmentesség (21. cikk)** - A program a faji és társadalmi szegregációt erősítette, ahelyett, hogy esélyegyenlőséget biztosított volna a marginalizált közösségek számára.

TOP-4.3.1-16-HB1-2020-00017 - Leromlott városi területek rehabilitációja Hajdúhadháznál^[7]

- Az uniós alap típusa: Európai Regionális Fejlesztési Alap
- Kedvezményezett: Hajdúhadháza önkormányzata
- Költségvetés: 514 069 576 HUF
- A végrehajtás éve: 2021-2023
- Célcsoport: Szegregált körülmények között élő romák Hajdúhadházon.
- Helység: Hajdúhadház
- Célkitűzés: A projekt célja a Hajdúhadház leromlott városrészében zajló elszegényedési folyamatok megállítása és visszafordítása, a terület rangjának emelése, a telepszerű körülmények között élők életkörülményeinek javítása volt. Fontos cél az érintett városrészek megközelíthetőségének javítása, lakófunkciójának erősítése, a meglévő funkciók bővítése és fejlesztése, valamint a szociális és közösségi funkciók fejlesztése. Ennek megfelelően a fejlesztés alapvető célja a szegregált területek és akcióterületek integrálása a város társadalmi és gazdasági életébe a TOP 5.2.1 program keretében megvalósuló soft tevékenységek és kapcsolódó infrastrukturális beruházások révén.

2021 májusában Glonczy László, a romák jogainak kiemelkedő szószólója panaszt nyújtott be az Európai Bizottsághoz a hajdúhadházi önkormányzat által elkövetett esetleges uniós jogsértések miatt. Glonczy azt állította, hogy az önkormányzat a projekt megvalósításának ürügyén tizenkét család, összesen több mint 80 lakos, köztük több mint 50 gyermek kilakoltatását tervezte. A kilakoltatások, amelyek miatt ezeket a családokat a hajléktalanság veszélye fenyegeti, mind az uniós, mind a magyar joggal ellentétesnek bizonyultak. Konkrétan a helyi önkormányzatokról szóló magyar törvény előírja, hogy az önkormányzatoknak meg kell akadályozniuk a hajléktalanságot és biztosítaniuk kell a családok egységét.^[80]

Glonczy panasza azt is kiemelte, hogy a kilakoltatás előtt álló családoknak azt mondták, hogy távoli, néha több mint 100 kilométerre fekvő településekre fogják őket áttelepíteni, ami nem oldja meg a lakhatási problémáikat, és a családok szétválasztásának kockázatával jár. Azzal érvelt, hogy az ilyen intézkedések sértik a gyermekvédelmi törvényt, mivel a szülők attól tartanak, hogy a lakhatási problémák miatt anyagi okokból elvehetik tőlük gyermekeiket.

Az Európai Bizottság komolyan vette a panaszt, és konzultációt kezdeményezett a magyar hatóságokkal, köztük a Belügyminisztériummal és a hajdúhadházi önkormányzattal. A nemzeti kisebbségi ombudsmanhelyettes is kivizsgálta az ügyet. A konzultációk eredményeként Magyarország korrekciós intézkedéseket hozott, hogy gyakorlatát összhangba hozza az uniós joggal. Hajdúhadház önkormányzata 2022 májusára felülvizsgálta terveit. A felülvizsgált "Megfizethetőségi és mobilitási terv" tíz szociális bérlakás felújítását és a felújítás ideje alatt az érintett családok ideiglenes elhelyezését tartalmazta, ezzel megoldva az ügyet és megelőzve a további jogszabálysértéseket.

[79] <https://www.palyazat.gov.hu/eredmenyek/tamogatott-projektek/2545900201>

[80] Jelen Media. (2024. október 7.). Lebukott Hajdúhadháza önkormányzata. Jelen. Letölthető a [Jelen Media](https://www.palyazat.gov.hu/eredmenyek/tamogatott-projektek/2545900201). (2024. October 7.). Lebukott Hajdúhadháza önkormányzata. Jelen. Retrieved from [81] <https://www.palyazat.gov.hu/eredmenyek/tamogatott-projektek/2545900201> oldalról

Megsértett alapvető jogok:

- **Megkülönböztetésmentesség (21. cikk)** – A projekt roma családok kényszerkilakoltatásához vezetett megfelelő költözési támogatás nélkül, ami aránytalanul nagy mértékben érint egy marginalizált csoportot.
- **A magán- és családi élet tiszteletben tartása (7. cikk)** – A kényszerű kitelepítés veszélye fenyegette a családok egységét és stabilitását.

EFOP-PLUSZ-7.1.1-24-2024-00002 - Jelenlét a felzárkózó településeken^[81]

- Az uniós alap típusa: Európai Szociális Alap
- Kedvezményezett: Magyar Máltai Szeretetszolgálat Egyesület (Magyar Máltai Szeretetszolgálat)
- Költségvetés: 70 441 689 150 HUF
- A végrehajtás éve: 2024-2029
- Helyszín: 300 település az egész országban
- Célcsoport: A 1057/2021 (II. 19.) Korm. határozat 3. mellékletében meghatározott "felzárkózó településeken" élő lakosság, beleértve a felzárkózó településekről a foglalkoztatáshoz és szolgáltatásokhoz jobb hozzáféréssel rendelkező, nem szegregált területekre költöző személyeket, valamint az érintett célterületen számukra szolgáltatást nyújtó szakembereket.
- Célkitűzés: A projekt célja a "Felzárkózó települések" (Felzárkózó települések – FETE) hosszú távú programjának meghosszabbítása. A kevésbé fejlett régiók 300 leghátrányosabb helyzetű településén élő, kirekesztett és hátrányos helyzetű egyének és családok életkörülményeinek javítása, különös tekintettel a gyermekekre, valamint a szegénység negatív hatásainak csökkentése érdekében az ún, helyben elérhető, intenzív, komplex, a jelen módszertanra épülő szociális munka, a családok és a gyermekgondozás támogatását szolgáló szolgáltatások és eszközök biztosításával, integrációs és közösségépítő tevékenységekkel, valamint a céltelepüléseken élő lakosság számára a felhívás keretében megvalósuló tevékenységekhez szakmai módszertani támogatást nyújt. A programot 28 partnerszervezet valósítja meg.
- **Az alapvető jogok megsértése 1:** A FETE program 2019-ben indult, hogy segítse az ország 300 leghátrányosabb helyzetű települését. Koordinációjával Vecsei Miklóst, a Magyar Máltai Szeretetszolgálat alelnökét bízták meg, akit Orbán Viktor miniszterelnöki biztossá nevezett ki. Az első 30 településre összesen 12 milliárd forintot (akkor kb. 36 millió eurót) különítettek el, falként vagy településenként 30 millió forintot évente, de az összeg központosított pályázatokkal növelhető volt. A programot a program indulása óta erősen bírálják a roma és romabarát NGO-k. Fő kritikájuk az, hogy a programból hiányzik a nyilvánosság számára elérhető értékelés vagy hatásvizsgálat, és a végrehajtó partnerek, amelyek főként karitatív szervezetek, átláthatatlan módon kerültek kiválasztásra. A roma civil szervezetek azt is kifogásolták, hogy nincs verseny, így nem figyelhető meg innováció, és a végrehajtó partnerek átlátható kiválasztásának hiánya diszkriminatív lehet a közösségi alapú civilszervezetekkel szemben.^[82] Mivel nyilvánosan nem állnak rendelkezésre olyan értékelések, amelyek az alapvető jogoknak való megfelelést vizsgálják, ezt a projekt keretében kellene elvégezni.

[81] <https://www.palyazat.gov.hu/eredmenyek/tamogatott-projektek/3851580201>

[82] <https://444.hu/2021/04/22/unios-szazmilliardokkal-vagynak-bele-a-szegenysegcsokkentesebe>

- **Az alapvető jogok megsértése 2:** Amint a projekt hivatalos honlapján olvasható, ez a program a sok hátrányos helyzetű emberekre összpontosít, de az eredeti leírás nem említi, hogy a valóságban a romák száma vagy aránya jelentősen magasabb, mint az országos átlag. Más kutatások alapján nagyon valószínű, hogy nem fordítottak figyelmet a roma kultúrára, szokásokra és legfőképpen a romákkal szemben élénken létező diszkriminatív eljárásokra. A program tehát nem fordít figyelmet az iskolai deszegregációra, és legalább az iskolai szegregáció növekedésének megakadályozására sem koncentrálnak.
- **Az alapvető jogok megsértése 3:** ahogyan az a FETE program negyedik Tematikus Bizottsági ülésen^[83], 2024. május 22-én bemutatásra került, a végrehajtó szerv 2.000 szociális lakás céljára szolgáló lakóegység építését vagy felújítását tervezi. Mint már említettük, semmi jele annak, hogy ezek a lakóegységek a szegregált területeken kívül lesznek, ezért ezek a szociális lakásépítési projektek a szegregációt fogják erősíteni, ahelyett, hogy csökkentenék azt. A lakhatási mobilitás támogatása kulcsfontosságú a munkaerő-piaci integráció szempontjából, a jelenlegi kezdeményezések azonban elsősorban a szegregált területeken belüli építkezésekre és felújításokra összpontosítanak, így a szegregáció idővel valószínűleg tovább fog romlani.

Megsértett alapvető jogok:

- **Megkülönböztetésmentesség (21. cikk)** - A program nem volt átlátható a partnerek kiválasztása során, és potenciálisan kizárta a közösségi alapú roma civilszervezeteket a részvételből, ami aggályokat vetett fel a források elfogulatlan elosztásával kapcsolatban. Emellett a FETE program keretében 2000 új vagy felújított szociális lakást terveznek. Úgy tűnik azonban, hogy ezek az otthonok kizárólag a már eleve szegregált területeken helyezkednek el, ami inkább megerősíti, mint kezeli a területi szegregációt, és nem biztosít valódi lakhatási integrációt a marginalizált közösségek számára.
- **Az oktatáshoz való jog (14. cikk)** - A program - bár legfőképp roma családokkal dolgozik - nem fordít figyelmet az iskolai szegregációra.

[83] További részletek a projektről: https://fete.hu/app/uploads/2024/11/FETE_TB_RRF-Lakhatas-20240522-002.pdf

Alapvető jogok megsértése a fogyatékkal élő emberekkel kapcsolatban

Az EFOP-2.2.2 program, amelynek címe "Intézményi ellátásról a közösségi alapú szolgáltatásokra való áttérés fejlesztése – intézményi férőhely kiváltás" volt, személyre szabott, közösségi alapú támogatott lakhatási megoldások létrehozását célozta a fogyatékkal élő személyek számára, a nagy bentlakásos szociális ellátóintézmények felváltásával, inkluzívabb ellátási formákkal. A program eredeti költségvetése 35 milliárd forint (akkoriban mintegy 115 millió euró) volt, de ha a programhoz kapcsolódó további, az EFOP-2.2.2.3, EFOP-1.9.1 és EFOP-1.10.2 programok keretében elkülönített további összegeket is figyelembe vesszük, akkor a kitagolási folyamatra szánt források összege elérte a 77 milliárd forintot (akkoriban mintegy 245 millió eurót).

A program deklarált céljai között szerepelt a fogyatékkal élő emberek társadalmi befogadásának elősegítése, a szolgáltatásokhoz való hozzáférés javítása és az önálló életvitelhez szükséges feltételek megteremtése. Több szakmai és emberi jogi szervezet – leginkább az ÉFOÉSZ (Értelmi Fogyatékkal Élők és Segítőik Országos Szövetsége) és a MEOSZ (Mozgássérültek Egyesületeinek Országos Szövetsége) – azonban komoly aggályokat fogalmazott meg a program végrehajtásával kapcsolatban.

Az ÉFOÉSZ részletes beadványt nyújtott be az alapvető jogok biztosához (korábban ombudsman), kiemelve, hogy a fogyatékkal élőket és az őket képviselő szervezeteket nem vonták be érdemben a tervezési és döntéshozatali folyamatokba. A részvétel hiánya sértette a fogyatékkal élő személyek jogairól szóló ENSZ-egyezmény (CRPD) 4. cikkének (3) bekezdését. A szervezet nyilvános tájékoztatási kérelmeket is benyújtott, hogy megértse a benyújtott és jóváhagyott EFOP-2.2.2.2 projektek mögött álló szakmai tartalmakat, de aggályait a döntéshozók figyelmen kívül hagyták.

A MEOSZ emellett hangsúlyozta, hogy a program kizárólag Magyarország kevésbé fejlett régióiban valósult meg, ami azt jelenti, hogy a Budapesten és Pest megyében élő, súlyos mozgáskorlátozottak teljesen kimaradtak a fejlesztésekből. Ez a területi kirekesztés jelentős diszkriminációt eredményezett, különösen azok számára, akik ezekben a fejlettebb régiókban élnek és szeretnének szolgáltatásokhoz jutni.

A MEOSZ rámutatott továbbá arra is, hogy az újonnan támogatott lakások több mint 70%-a peremterületeken található, gyakran távol a helyi közösségektől és az alapvető szolgáltatásoktól. A házak nagy része kistelepüléseken található – több mint a fele 3000 fő alatti városokban, egyötöde pedig 1000 fő alatti falvakban. Sok esetben több házat egymás mellett, vagy akár korábbi intézmények helyén hoztak létre, ami ellentmond a kitagolás alapelveinek. A közlekedési megközelíthetőség rossz: a megyeszékhelytől átlagosan 45 km a távolság, és az esetek közel egyharmadában ezek az otthonok csak többszöri átszállással érhetők el. Ritkán áll rendelkezésre akadálymentes tömegközlekedés, különösen a kerekesszékesek számára. Az egészségügyi és szociális szolgáltatásokhoz való hozzáférés szintén korlátozott. Míg a háziorvosok a legtöbb területen elérhetők, a támogató szolgáltatások csak a települések 28,6%-ában vannak jelen. Az otthonoknak csak 40%-a található olyan területen, ahol már léteznek nappali ellátó szolgálatok vagy rehabilitációs foglalkoztatók.

Összefoglalva, bár az EFOP-2.2.2.2 célkitűzései összhangban voltak a közösségi alapú szolgáltatásokat támogató európai és nemzetközi normákkal, a gyakorlati megvalósítás gyakran sértette a fogyatékossgal élő személyek alapvető jogait – különösen az önrendelkezéshez, az egyenlő bánásmódhoz, a társadalmi befogadáshoz és a megfelelő lakhatáshoz való jogukat. A program keretében létrehozott lakóegységek közül sok elszigetelt, alulellátott környezetben épült, ami nem biztosította a tényleges befogadást, a függetlenséget és a szükséges szolgáltatásokhoz való hozzáférést. Íme csak néhány példa abból a 231 támogatott lakhatási esetből, amelyeknek a kitagolást kellett volna segíteniük.

EFOP-2.2.2-17-2017-00028 - Egyházi ház cseréje Búcsúszentlászlón^[84]

- Az uniós alap típusa: Európai Regionális Fejlesztési Alap
- Kedvezményezett: Szociális és Gyermekvédelmi Főigazgatóság
- Költségvetés: 781 307 359 HUF
- A végrehajtás éve: 2017-2023
- Célcsoport: intézményekben élő fogyatékkal élők
- Helyszín: A helység: Búcsúszentlászló
- Célkitűzés: A projekt célja a Szociális és Gyermekvédelmi Főigazgatóság által fenntartott Zala Megyei Fagyöngy Egyesített Szociális Intézmény intézményi ellátásának kiváltása volt, melynek eredményeként 72 pszichiátriai beteg elhelyezését tervezték egy új, kis létszámú, számukra kialakított, egyéni szükségleteiknek megfelelő, új ellátási formát biztosító lakhatási formában. Az eredeti Fagyöngy Egyesített Szociális Intézményből a klienseket 10 különböző lakóegységbe költöztették. Kettő Esztergályhorvátiba, Felsőrajkra, kettő Bocföldre, kettő Sármellékre, Vaspörbe, valamint kettő Nagykanizsára, amely az egyetlen város ebben a felsorolásban. Ebből tíz perifériának számít, a többi öt sem perifériának, sem centrumnak.
- Az alapvető jogok megsértésének terjedelme: A Mozgáskorlátozottak Egyesületeinek Szövetsége (MEOSZ)^[85] elemzése szerint az újonnan épült infrastruktúra a település periferiáján található, a tömegközlekedési lehetőségek korlátozottak, a közelben nincs háziorvos vagy gyógyszertár. A lakóknak így komoly kihívásokkal kell szembenézniük az önálló életvitelt illetően.

Megsértett alapvető jogok:

- **A fogyatékossgal élő személyek függetlenségéhez és befogadásához való jog (26. cikk)** – A projekt a fogyatékossgal élő személyeket elszigetelt lakásokban helyezte el, ami ellentétes a kitagolás elveivel.

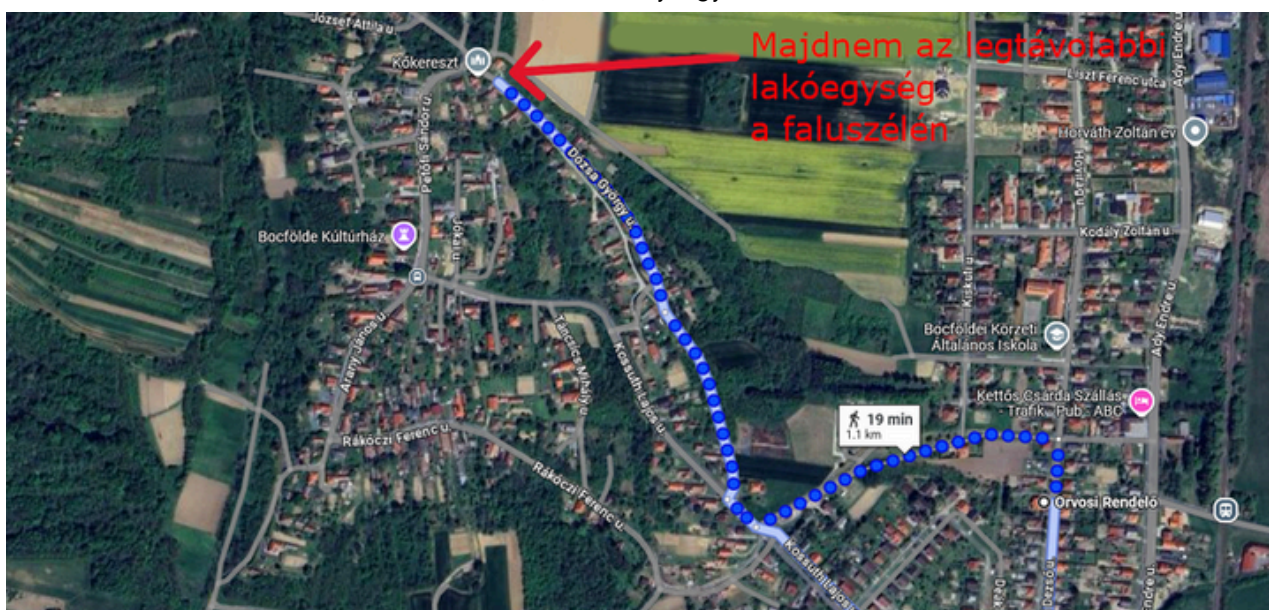
[84] <https://www.palyazat.gov.hu/eredmenyek/tamogatott-projektek/1473210201>

[85] <https://www.meosz.hu/wp-content/uploads/2019/02/222-kitagol%C3%A1s-helyszinek-elemzese.pdf>

Felsőrajk, Dózsa György u. 16. és 30.

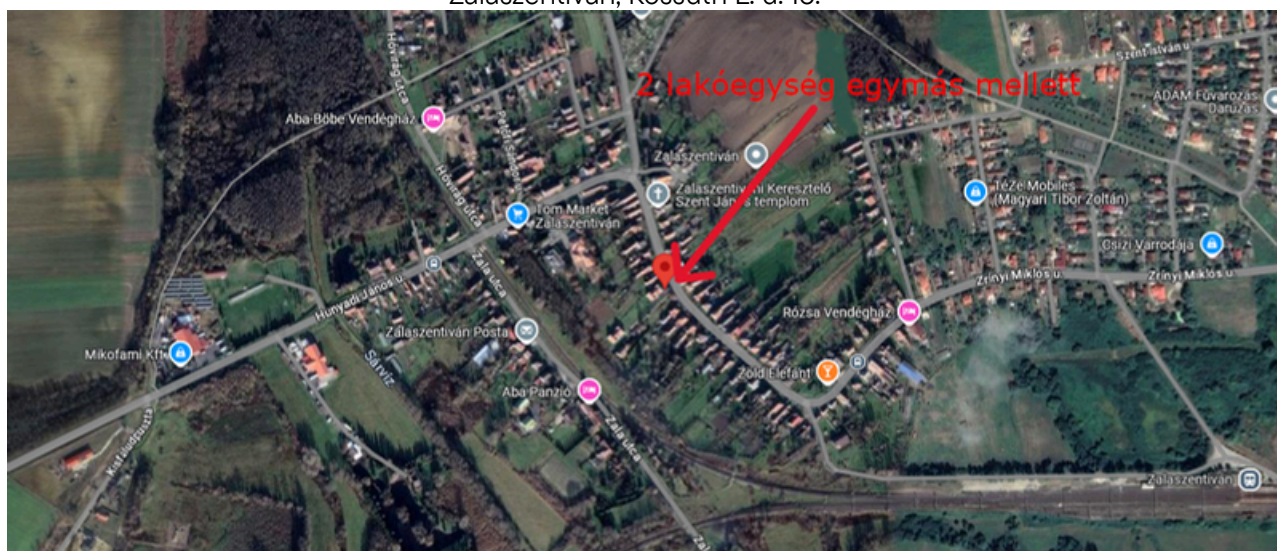
Bocsfölde, Dózsa György u. 1. és 17.

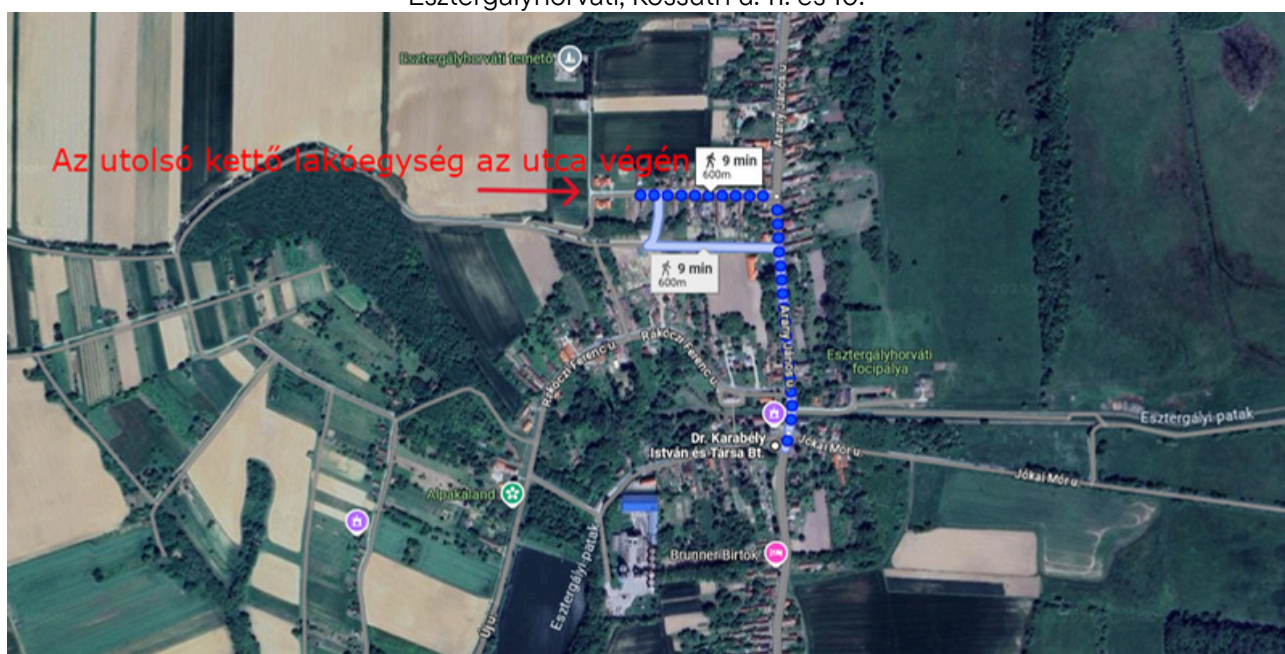
Zalalövő, névtelen utcarész

Zalaszentiván, Kossuth L. u. 15.

Esztergályhorváti, Kossuth u. 11. és 10.

EFOP-2.2.2.2-17-2017-00016 - Harmónia a támogatott lakhatásban^[86]

- Az uniós alap típusa: Európai Regionális Fejlesztési Alap
- Kedvezményezett: Szociális és Gyermekvédelmi Főigazgatóság
- Költségvetés: 477 426 472 HUF
- A végrehajtás éve: 2017-2023
- Célcsoport: intézményekben élő személyek
- Helyszín: A helység: Kaskantyú
- Célkitűzés: A projekt célja a Kaskantyúban található "Harmónia" Integrált Szociális Intézményben élő 60 fő teljes körű integrációja a támogatott lakhatási szolgáltatásokba. A kitagolási terv 12 fő számára tartalmazta a lakhatási szolgáltatások biztosítását ingatlanokban. A 60 kiköltöztetendő szenvedélybeteg emberből 36-ot Tabdi településen 3 db 12 fős ingatlanban, 24-et pedig Kaskantyú településen 2 db 12 fős ingatlanban kívántak elhelyezni.
- A Mozgáskorlátozottak Egyesületeinek Szövetsége (MEOSZ)^[87] elemzése szerint az újonnan épült infrastruktúra a település periferiáján található, a tömegközlekedési lehetőségek korlátozottak, a közelben nincs gyógyszertár és támogató szolgáltatások sem. A lakóknak így komoly kihívásokkal kell szembenézniük az önálló életvitelt illetően.

Megsértett alapvető jogok:

- **A fogyatékkal élő személyek függetlenségéhez és befogadásához való jog (26. cikk)** - A biztosított lakások távoli területeken voltak, ami korlátozta a szolgáltatásokhoz való hozzáférést.
- **Szociális és lakhatási támogatáshoz való jog (34. cikk (3) bekezdés)** - A lakosok nem megfelelő infrastruktúrával szembesültek, ami szinte lehetetlenné tette az önálló életvitelt.

[86] <https://www.palyazat.gov.hu/eredmenyek/tamogatott-projektek/1472430201>

[87] <https://www.meosz.hu/wp-content/uploads/2019/02/222-kitagol%C3%A1s-helyszinek-elemzese.pdf>

EFOP-2.2.2-17-2017-00010 - Intézménytelenítés Pásztoriban^[88]

- Az uniós alap típusa: Európai Regionális Fejlesztési Alap
- Kedvezményezett: Szociális és Gyermekvédelmi Főigazgatóság
- Költségvetés: 1,136,535,076 HUF
- A végrehajtás éve: 2017-2023
- Célcsoport: intézményekben élő személyek
- Helyszín: A helység: Pásztori
- Célkitűzés: A projekt célja az volt, hogy több mint 50 ember bentlakásos gondozását közösségi alapú gondozási formákkal váltsa fel, minőségi, közösségi alapú új támogatott lakhatási helyek létrehozásával, 10 családi típusú, akadálymentesített ház építésével, hét-tizenkét ember számára, támogatott lakhatásban.
- A Mozgássérültek Egyesületeinek Szövetsége (MEOSZ)^[89] elemzése szerint az újonnan épült infrastruktúra a település periferiáján található, a tömegközlekedési lehetőségek korlátozottak, a közelben nincs gyógyszertár. A lakóknak így komoly kihívásokkal kell szembenézniük az önálló életvitelt illetően.

Megsértett alapvető jogok:

- **A fogyatékossgal élő személyek függetlenségéhez és befogadásához való jog (26. cikk)** - A projekt nem támogatta a valódi intézménytelenítést, hanem a lakókat elszigetelt környezetben helyezte el.
- **Szociális és lakhatási támogatáshoz való jog (34. cikk (3) bekezdés)** - A hozzáférhető szolgáltatások hiánya aláásta a lakosok önálló életvitelét.

[88] <https://www.palyazat.gov.hu/eredmenyek/tamogatott-projektek/1503170201>

[89] <https://www.meosz.hu/wp-content/uploads/2019/02/222-kitagol%C3%A1s-helyszinek-elemzese.pdf>

EFOP-2.2.2-17-2017-00027 - Támogatott lakhatás fejlesztése a mátészalkai járásban^[90]

- Az uniós alap típusa: Európai Regionális Fejlesztési Alap
 - Kedvezményezett: Szociális és Gyermekvédelmi Főigazgatóság
 - Költségvetés: 480,648,164 HUF
 - A végrehajtás éve: 2017-2023
 - Célcsoport: intézményekben élő személyek
 - Helyszín: A helység: Fülöpösdaróc és Nagyecsed (Mátészalka megye).
 - Célkitűzés: A projekt célja 60 pszichiátriai beteg bentlakásos ellátásának kiváltása új támogatott lakhatási férőhellyel, új házak építésével Géberjénben, Fülöpösdarócon és Nagyecsedben.
- Az alapvető jogok megsértésének terjedelme: A Mozgáskorlátozottak Egyesületeinek Szövetsége (MEOSZ)^[91] elemzése szerint az újonnan épült infrastruktúra a település periferiáján található, korlátozott tömegközlekedési lehetőségekkel, egyes helyeken háziorvos és gyógyszertár nélkül a közelben. A lakosok így komoly kihívásokkal szembesülnek az önálló életvitelt illetően.

Megsértett alapvető jogok:

- **A fogyatékossgal élő személyek függetlenségéhez és befogadásához való jog (26. cikk)** - A projekt nem támogatta a valódi intézménytelenítést, hanem a lakókat elszigetelt környezetben helyezte el.
- **Szociális és lakhatási támogatáshoz való jog (34. cikk (3) bekezdés)** - A hozzáférhető szolgáltatások hiánya aláásta a lakosok önálló életvitelét.

[90] <https://www.palyazat.gov.hu/eredmenyek/tamogatott-projektek/1473010201>

[91] <https://www.meosz.hu/wp-content/uploads/2019/02/222-kitagol%C3%A1s-helyszinek-elemzese.pdf>

1. MELLÉKLET

A kérdőívben, az interjúkban és a konzultációs üléseken résztvevők listája

KÉRDŐÍVEK

15 válaszadó, ebből:

- 2 emberi jogi ügyvéd
- 10 civil társadalmi képviselő
- 1 kutató, volt minisztériumi tisztviselő
- 1 független kutató
- 1 projektmenedzser egy vidéki önkormányzatnál
- 9 nő / 6 férfi / 0 nem-bináris
- Az érintettek a tematikus helyi civil szervezetektől az országos szintű, általános emberi jogvédő civilszervezetekig reprezentálták a társadalmat.

KONZULTÁCIÓS ÜLÉSEK

15 résztvevő, ebből:

- 2 emberi jogi ügyvéd
- 8 civil társadalmi képviselő
- 1 kutató egy nemzeti kutatóközpontban
- 1 független kutató
- 1 projektvezető különböző civil szervezeteknél
- 2 újságíró
- 7 nő / 8 férfi / 0 nem-bináris
- Az érintettek a tematikus helyi civil szervezetektől az országos szintű, általános emberi jogvédő civilszervezetekig reprezentálták a társadalmat.

INTERJÚK

17 résztvevő, ebből:

- 2 emberi jogi ügyvéd
- 10 civilszervezet képviselője
- 3 egyetemi kutató
- 1 független kutató
- 1 projektmenedzser egy vidéki önkormányzatnál
- 9 nő / 8 férfi / 0 nem-bináris
- Az érintettek a tematikus helyi civil szervezetektől az országos szintű, általános emberi jogvédő civilszervezetekig reprezentálták a társadalmat.

